

TÜRK TOPLUMUNDA NEVRUZ-II
In the Turkish Society Nauruz-II**Alaattin**
UCA***ÖZET**

Nevruz, Türk Dünyasında kutlanan ilk yaz bayramlarından biridir. Kaynağı çok eskilere dayanır. Bu bayrama Anadolu'da ve Anadolu dışında Türk halkı büyük ilgi gösterir. Bir çok gelenek ve görenek bu vesileyle yaşatılır. Dolayısıyla Nevruz, toplumu ayakta tutan, birlik ve beraberliği pekiştiren bir olgudur.

Anahtar Kelimeler: Nevruz, Türk Dünyası, Türk Toplumunu

ABSTRACT

Nauruz is one of the initial summer feasts celebrated in Turkish world. The origin of this feast is based on old times. This feast is shown interest by Turkish People in Anatolia and other regions, it is kept alive alot of traditions and customs by means of this feast. Nauruz is the event which joins the society firmly and tightly.

Keywords: Nauruz, Turkish World, Turkish Society

Türk Dünyası'nda Nevruz kutlamaları esnasında, Kırlara çıkma, eğlence, şenlik ve oyunlar düzenleme; Yiyecek hazırlama; Temizlik yapma ve giyim kuşamdaki değişiklikler; Hediyeleşme, akraba ziyâreti ve sosyal dayanışma; Ad verme; Ateş yakma ve üzerinden atlama gibi adet ve geleneklerin yanı sıra Hızır Baba inancı; Kabir ziyareti, kurban, dua ve diğer dini motifler; Bolluk ve bereket gelmesi için yapılanlar; Sağlık, mutluluk, baht açıklığı için yapılanlar ve tutulan dilekler gibi adet ve gelenekler de yaşatılmaktadır.

Hızır Baba İnancı

Kaynağını Hristiyan inancından alan ve dünya toplumlarının hemen hepsinde yılbaşı sembolü olarak bilinen "Noel Baba" figürüne benzer bir figür, Türk Dünyası'nda, Nevruz kutlamaları esnasında ortaya çıkar ki bu "Hızır Baba" figürüdür. Şöyle ki, Nevruz akşamı Hızır'ın evleri gezerek bereket dağıttığına, Hızır'a rastlayanın başına talih kuşu konacağına inanılır. Bu yüzden o gece evlerin temizliğine daha çok özen gösterilir. Bu inançlardan esinlenilerek, Orta Asya'nın çoğu yerlerinde, bazı kişiler Nevruz kutlamaları sırasında ak sakal takıp, yeşil cüppe giyerek ortaya çıkar, çocuklara hediyeler dağıtır ve büyüklere

* Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü

de hayır dua ederler. Halk bu sembolik kişilere Hızır Ata, Hızır Baba, Nevruz Ata, Nevruz Baba, Dihkân-Dehkân Baba gibi isimler takar.¹ Hızır inancı Türk Dünyası'nda çok yaygındır. Hatta, Azerbaycan'da kutlanan bayramlardan biri Hıdır Nebi Bayramıdır. Bu bayram her yıl Nevruz'dan önce, Küçük Çilenin onuncu günü kutlanır.² O gün kavurgadan un çekilir ve bir teştle yükün altına konur. İnanişe göre, gece Hıdır İlyas gelir ve elini bu una sürer. Bu un mukaddes sayılır. Sabah olunca yükün altındaki un ortaya çıkarılır ve bu undan bir şeyler pişirilerek yenir. Yine inanişe göre, Hızır/Hıdır, darda kalanların kurtarıcısıdır. En çok karda kışta yardıma ihtiyacı olanlara yardım eder. Hıdır Nebi Bayramı da kışın en şiddetli günlerinde kutlanır.³ Azerbaycan'da bu gelenekle ilgili şöyle bir mani de söylenir:

“Men Hızır’ın kuluyam

Boz atının çuluyam

Hızır getti hayınan

Bir kulanca tayınan

Tayı palçığa battı

Hızır yanında yattı.

Hızır - Nebi, Hızır – İlyâs,

Bitti çiçek, oldu Yaz.”⁴

Kazak halkı ise Hızır'a, Kızır adını verir. İnanişe göre, Kızır Ata Nevruzda üç gün boyunca gezer. Her insan hayatında üç defa Kızır'la karşılaşır. Fakat onu kolay kolay tanıyamaz. Eğer tanırsa, hayatı boyunca mutlu ve şanslı olur. Kızır, Nevruzda kamasını kaldırdığı zaman, yerdeki karlar erir ve bahar gelir. Yine Kazaklara göre, büyük veya küçük baş hayvan sürüsünün önünden ya da arasından geçilmez. Çünkü bunların yayılıp, otladığı yerlerde Kızır gezer.⁵ Ayrıca Kazaklar, 21 Martı 22 Marta bağlayan gece saat 03.00 sularında Kızır'ın ihtiyar ve aksakallı bir şahıs kılığında dolaştığına, bu vakitte nazarı buza düşse buzu, taşa düşse taşı eriteceğine inanırlar.⁶

¹ Abdulvahap Kara, “Türk Devlet ve Topuluklarının Ortak Kültürel Bayramı Nevruz’un III.Binyılda İşlevi ve Konumu”, Bilge, Bahar 2001, C.7, S.28, s.41.

² Çile: Azerbaycan Türkleri'nin kışın iki ayına verdikleri addır. Büyük ve Küçük Çile olarak ikiye ayrılır ve 60 gün sürer. Büyük Çile, Aralık ayının 20.günü başlar. Büyük Çile 40, Küçük Çile 20 gündür. (Seyfettin Altaylı, Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü, İstanbul, 1994, C.1, s.206.)

³ Ramazan Korkmaz, “Fırat Havzası Folklorunda Hıdırellez Şenlikleri ve Bu Geleneğin Türk Dünyası İçindeki Yeri”, Belgelerle Türk Tarihi, Şubat 1989, S.48, s.35.

⁴ İlhan Yardımcı, “Türkler’de Milli Folklor Açısından Bayramlar”, Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, Aralık 2000, S.168, s.35.

⁵ İdris Gürsoy, “Nevruz Bayramımız Olmalı”, Zaman, 22.3.2002.

⁶ İsa Özkan, “Türk Boylarının Edebiyat ve Folklorunda Nevruz Şenlikleri”,s.6; “Nevruz Ulusun Ulu Günü”, (Aktaran: Süer Eker), Ankara, 1993, s.7, 8; Topsakal, “Kazak İli Navrızı Nasıl Karşılır?”, s.26.

Özbekistan’da da Nevruz’un sembolik bir kahramanı vardır. Bu kahraman “Baba Nevruz”dur. Noel Baba ya da Kar Baba’dan farklı olarak onun kıyafeti beyaz değil, yeşil renklidir. Çünkü yeşil, baharın işaretidir.⁷

Türk tefekkürü ateşi, sıcaklığı ve de baharı temsil eden Hızır ile suyu temsil eden İlyas’ı birleştirerek tabiata can geleceğini düşünmüş ve her gelen yeni yılın bereketli olması için, “Hızır Nebi’yi Karşılama Törenleri” yapmayı adet haline getirmiştir.⁸ Bu adetleri Anadolu dışındaki Türk Dünyası’nda olduğu gibi, Anadolu’nun muhtelif yerlerinde de görmek mümkündür. Mesela, Hızır’ın geleceğine inanılan günün birkaç gün öncesinden hazırlıklar başlar. Evler, anbarlar, kilerler temizlenir. Çünkü inanışa göre, Hızır temiz olmayan yere girmez.⁹ Temizlik işi bittikten sonra arpa, buğday ve mısırdan yapılan kavurga el değirmeninde çekilerek kavut elde edilir. Hızır’ın geleceği akşam bu kavut sütle ıslatılır, yağ dökülür, öncelikle “Hızır payı” olarak ayrılır ve yükün üzerine konur. Kalan kısmı da ev halkınca yenir. Ayrıca o akşam boş bir leğen, bir ibrik su, havlu, ayna ve tarak hazırlanarak yükün yanına bırakılır. Elazığ, Iğdır, Kars, Kütahya, İzmir yörelerinde olduğu gibi, buğday anbarlarının, süt-yoğurt-pekmez-yağ gibi yiyecek maddelerinin üzerleri ve çeyiz sandıkları açık bırakılır. Hızır gelirse leğeni, havluyu, ibriği, aynayı kullanır. Kamçısını veya atının nalçasını bereket nişanesi olarak kavut kabına ve kilerdeki unun üzerine dokundurur. Üzeri açık bırakılan yiyecek maddelerini bereketli kılar. Çeyiz sandığını da kutsayıp gider. Hızır payı olarak ayrılan kavut, sabahleyin tahta kaşıklarla yenir. Kaşıklar yıkanmadan ateşe atılır. Hangi kaşık yanmazsa, ona Hızır’ın dokunduğuna inanılır.¹⁰

Ayrıca Anadolu’da “Her vaktini hazır, her geleni Hızır bil”, ya da “Her geceyi Kadir, her geleni Hızır bil”,¹¹ “Kul sıkışmayınca Hızır Yetişmez”, “Hızır Gibi Yetişti”, “Hızır Uğramış”, “Hızır’ın Eli Değmiş”, “Hızır Neredesin?”, “Hızır Yetiş İmdadına”, Ey Hızır Beni Müşkülünden Kurtar” gibi, atasözü ve deyim haline gelmiş ifadelerin kullanılması ve pek çok hastanede “Hızır Acil Servis”lerin kuruluyor olması, Hızır inancının güçlenerek yaşatıldığını gösterir.¹²

⁷ Akhmatalı Askarov, “Özbekistan’da Nevruz Tekrar Halkın Bayramı Oldu”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (sempozyumu) Bildirileri, (Yayına Hazırlayan: Sadık Tural), Ankara, 1995, s.242.

⁸ Abdulhalûk Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, Ankara, 1991, s.51; İlhan Yardımcı, “Türkler’de Milli Folklor Açısından Bayramlar”, Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, Aralık 2000, S.168, s.35.

⁹ Ali İmer, “Halkalı’da Hıdırellez”, Türk Folklor Araştırmaları, Temmuz 1957, Yıl.8, C.4, S.96, s.1523.

¹⁰ Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, s.52, 53.

¹¹ Cemal Kurnaz, “Hızır (Edebiyat)”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1998, C.17, s.412.

¹² Hayri Başbuğ, “Nevruz”, Türk Dünyası Araştırmaları, Şubat 1985, S.34, s.92 ; Ali, Aksakal, “Türk Kültüründe Hıdırellez”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Temmuz 1990, Yıl.4, S.43, s.47;

Kabir Ziyareti Kurban Dua ve Diğer Dini Motifler

Nevruz, yüzlerce yıldan beri, Türk Milleti'nin sevinç kaynağı ve yeni bir yılın umudu olarak görülür. Dolayısıyla Türklerin sosyal hayatında çok önemli bir yeri vardır. Nevruz günü, eğlencelerle, törenlerle kutlanıp, gelecek için planlar yapılırken, geçmişe de dönülür ve vefat etmiş büyükler, eş dost ve tanıdıklar da hatırlanır.¹³ Bu eskiden beri devam eden bir gelenektir. Mesela Hunlar'da ve Göktürkler'de Nevruz törenleri yüksek tepelere kurulmuş mezarlıklarda başlatılır ve bu törenlerde ölümler için dualar edilir ve onların hayrına yiyecek dağıtılırdı.¹⁴

Osmanlı hanedanını çıkarmış olan Kayı Boyu'na mensup Karakeçililer de eskiden 21 Mart'ta Ertuğrul Gazi'nin türbesi etrafında toplanarak şenlik yaparlardı.¹⁵ Günümüzde ise bu törenler Eylül ayında yapılır.¹⁶ Ertuğrul Gazi Türbesinde eskiden Nevruz kutlamalarının yapılması oldukça anlamlıydı ve Türk toplumundaki atalar kültü¹⁷ anlayışının Nevruz'da yaşatıldığına dair güzel bir örnek teşkil etmekteydi. Bu gelenek bozulsada buna benzer pek çok gelenek Türk Dünyası'nın muhtelif yerlerinde yaşatılır. Hatta bazı yerlerde Nevruz, "Ölümler Bayramı" olarak adlandırılır. O gün kabirler ziyaret edilir. Atalar hatırlanır, onlar için dualar edilir, fatihalar okunur ve hayırlar yapılır.¹⁸

İğdır'da ise Nevruz günü, erkekler ayrı, kadınlar ayrı toplanırlar. Herkes birbiriyle bayramlaşır. Daha sonra, o yıl içinde yakınları vefat etmiş olan kişileri evlerinde ziyaret ederler ve başsağlığı dilerler.¹⁹ Bayramdan bir önceki haftanın

Sermet Muhtar, Alus, "Rûz-u Hızır", Türk Folklor Araştırmaları, Haziran 1951, Yıl.2, C.1, S.23, s.354.

¹³ "Hoş Geldin Nevruz", Avrasya Dosyası, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Mart 2001, S.140, s.1.

¹⁴ Pakize Aytaç, "Nevruz Üzerine Bir Sohbet", Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (sempozyumu) Bildirileri, (Yayına Hazırlayan: Sadık Tural), Ankara, 1995, s.112; Mustafa, Turan, "Tarihi Kaynaklar Işığında Nevruz'un Menşei Meselesi", Millî Folklor, Bahar 1998, Yıl.10, C.5, S.37, s.96, 97.

¹⁵ M.Şakir Ülkütaşır, "Osmanlı Türklerinin İlk Hareket ve Kuvvet Noktası Olan Belde: Söğüt", Türk Kültürü, Aralık 1964, Yıl.3, S.26, s.125 ; Bedri Özçelik, "Türk Edebiyatında Nevruz", Bilge, Ankara 2000, S.24, s.17.

¹⁶ İbrahim Hakkı Konyalı, Söğüt'te Ertuğrul Gazi Türbesi ve İhtifalı, İstanbul, 1959, s.55 ; Mahmut Tezcan, "Türk Millî Kültüründe Bahar Bayramları Olarak Nevruz ve Hıdırellez", Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Mart 1995, Yıl.3, C.2, S.8, s.4; Ertuğrul Ayrın, "Söğüt'te 712 Yıldır Yaşayan Kültür : Yörük Bayramı", Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Ocak 1994, Yıl.2, C.2, S.5, s.123; Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevrûz, s.117.

¹⁷ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, İstanbul, 1988, s.291.

¹⁸ Reşat Genç, "Türk Tarihinde ve Kültüründe Nevruz", Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri, Ankara, 1995, s.19.

¹⁹ Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevrûz, s.94.

Salı ve Perşembe günleri, yöre sakinleri mezarlıklara giderek, ölülerini fatihalarla yad ederler. Mezarlıklarda Kuran okurlar. Mezarları tamir ederler. Yeni ölenlere mezar yaptırırlar.²⁰

İzmir’de yaşayan Naldöken Tahtacı Türkmenleri ise Nevruzunu, yaylaya çıktıkları 22-23 Mart günlerinde kutlarlar. Bunlar, Nevruzunu ölülerin yedirilip içirildiği gün olarak kabul ederler.²¹ Ölülerin ruhları için kahve ve katmer pişirirler.²² Burada da eski Türk inanç sisteminin atalar kültü kendini gösterir.²³ Tahtacı Türkmenleri, yukarıda belirttiğimiz günlerde sabah erkenden kalkarlar. Yeni elbiseler giyerek, önceden hazırladıkları yiyecekleri de yanlarına alıp mezarlığa giderler. Mezarların başında bulunan ocaklarda kahve pişirip, sohbet ederler. Mezarlar ziyaret edildikten sonra topluca yemek yenir. Bu arada sazlar çalınır, şarkılar, türküler söylenir. Salıncaklar kurulur. Çocuklar da “bayrak” adı verilen uçurtmalar uçurtur.²⁴ Öğlenden sonra ise kadınlar mezarlıkta çerez dağıtırlar. Bu işe “hak üleştirme” denir.²⁵ Mezarlıktan ayrılırken de mezar taşları öpülür ve dualar edilir.²⁶

Kars’ta ise Nevruz öncesindeki son Salı günü kabir üstü törenleri yapılır. Yöre halkı ağır kış şartlarından dolayı aylar sonra ilk defa yapabildikleri kabir ziyaretini bir tören havası içinde gerçekleştirir. Yörede bu güne “Ahir Tek” ya da “Son Salı” gibi adlar verilir. Bu günde herkes aile kabristanlarına giderek temizlik, bakım ve düzenleme yapar. Sabah erkenden mezarlığa giden erkekler, Fatıha okuyup dönerler. Kadınlar ise önceden hazırlamış oldukları helva, pilav gibi yemekleri yanlarında götürürler. Kuran-ı Kerim okunup, dualar edildikten sonra, bu yiyecekleri fakirlere dağıtırlar.²⁷ Bu kabir üstü törenleri, köylerde genelde herkesin katılımı, şehirde ise her ailenin ayrı olarak gerçekleştirdiği bir gelenektir.²⁸ Kars’ın Tuzluca ilçesine bağlı Pirsak Köyü’nde ise bu törene, “Ölü bayramı” denir ve Nevruz öncesindeki ilk Cuma akşamı (Perşembe günü) yapılır. Önceden hazırlanan helva ve diğer yiyecekler alınarak topluca mezarlığa gidilir. Kuran-ı Kerim ve Mevlid okunur. Getirilen yiyecekler fakirlere ve çocuklara

²⁰ İbrahim Bozyel, “İğdir, Nahçıvan ve Tebriz Üçgeninde Nevruz Gelenekleri”, Nevruz ve Renkler, s.114.

²¹ Tuncer Kırhan, “Nevruz-Ergenekon Bayramı”, Azerbaycan, Mart-Nisan 1995, S.302, s.16.

²² Abdurrahman Yılmaz, Tahtacılar Gelenekleri, Ankara, 1948, s.99.

²³ Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, s.23.

²⁴ Rıza Yetişen, “Naldöken Tahtacıları Nevruz ve Hıdırellez IV”, Türk Folklor Araştırmaları, Haziran 1951, Yıl.2, C.1, S.23, s.365 ; Yılmaz, Tahtacılar Gelenekleri, s.99.

²⁵ Ramazan Karaman, “Türkiye’de Nevruz Kutlamaları”, Milli Folklor, Yaz 1999, Yıl.11, C.6, S.42, s.50.

²⁶ “Yurdumuzda ve Orta Asya’da Nevruz Kutlamaları”, (www.kultur.gov.tr.)

²⁷ Gülali Aydınoglu, “Kars’ın Pirsak Köyünde Nevruz”, Türk Folklor Araştırmaları, Mayıs 1969, Yıl.20, C.12, S.238, s.5298; Kırhan, “Nevruz-Ergenekon Bayramı”, s.18.

²⁸ Ali Rıza, Gönüllü, “Türk Halk İnançlarında Nevruz Motifi”, Nevruz, (Derleyen: H.Vedat Demirbaş), Ankara 1998, s.43, 44.

dağıtılır. Artan yiyecekler ise mezarların üzerine dökülür. Daha sonra herkes kendi yakınlarının mezarını ziyaret ederek fatiha okur. Bu arada dargınlar da barıştırılır.²⁹Yine Kars yöresinde, 20 Martı 21 Marta bağlayan gece, Nevruz kutlamalarının önemli anlarından biri yaşanır. Gece ile gündüzün eşit olduğu, eski yılın bitip yeni yılın başladığı bu ana, yani yılın değişim saatine, “Tahvil Saati” veya “İl Tahvili”denir. Bu gece bütün aile fertleri bir araya toplanır. Kuran-ı Kerim okuyarak, dualar ederek bu anı geçirmeye, yani yeni yıla bu şekilde girmeye gayret ederler. Ertesi gün bayramdır. Sabah erkenden kalkılır. Aile arasında bayramlaşma yapılır. Daha sonra iki bayram arasında ya da son bir yıl içinde vefat etmiş olan kişilerin yakınları ziyaret edilerek başsağlığı dilenir. Yakınları vefat edenlerin yaşadığı bu ilk Nevruz bayramına “Kara bayram” denir.³⁰Yine Kars’ın bazı yörelerinde, Nevruz gecesi, “İhya gözleme”denilen bir gelenek daha yaşatılır. Hz. Hüseyin’in Kerbela çölünde şehid edilişi taziye edilir. Bu iş için, hali vakti yerinde olan birisinin odasında toplanılır. Çeşitli yemekler pişirilir. Sabaha kadar hiç uyumadan Kuran-ı Kerim ve Mevlid okunur, dua edilir ve gözyaşı dökülür. Akşam ve sahur vakti olmak üzere iki öğün yemek yenir. Sabah olunca herkes bitkin ve üzgün bir biçimde evlerine gider.³¹

Mersin’in Silifke ilçesinde ise Nevruz günü yaylaya çıkıldığında, sürü sahipleri tarafından kurban kesilir ve fakirlere ikram edilir.³²

Anadolu’nun pek çok yöresinde, Nevruz günü kabir ziyareti, kurban kesme gibi gelenekler yaşatılırken, yine bu günle ilgili olarak, dini motifler içeren çok sayıda rivayet de bulunmaktadır. Buna göre: Dünya, gece ile gündüzün eşit olduğu Nevruz günü yaratılmıştır. Ulu Tanrı, daha önce Koç Burcunda toplu halde bulunan yıldızlara, feleklerinde dönmelerini bu gün emretmiştir. Hz.Adem’in yaratıldığı çamur bu gün yoğrulmuştur. Hz.Adem ile Hz.Havva Cennetten kovulduktan sonra Arafat Dağı’nda bu gün buluşmuşlardır. Hz.Adem’in tövbesi bugün kabul edilmiştir. Hz.Nuh’un gemisi bu gün karaya oturmuş ve gemiden bu gün inilmiştir. Hz. Yunus balık tarafından bugün karaya çıkarılmıştır. Hz. Yusuf bugün kuyuya atılmış, ya da kardeşlerince kuyuya atıldıktan sonra bir bezirgân tarafından bugün kurtarılmıştır. Hz. Musa bugün Mısır’dan ayrılmış ve asasıyla Kızıl Denizi yararak tebasını bu gün kurtarmıştır.

²⁹ Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, s.83.

³⁰ Bu geleneğe benzer bir gelenek Erzurum ve çevresinde de yaşatılır. Burada, “Kara bayram” tabirinin yerini “İlk bayram” tabiri alır ve vefat eden kimsenin yakınlarına başsağlığı, Nevruz bayramında değil de vefat olayından sonra yaşanan ilk dini bayramda, Ramazan veya Kurban bayramında dilenir.

³¹ Ahmet Özmen, “Kars Yöresinde Nevruz Bayramı”, Nevruz, s.46, 47; Aydınoglu, “Kars’ın Pirsak Köyünde Nevruz”, s.5298.

³² “Yurdumuzda ve Orta Asya’da Nevruz Kutlamaları”, (www.kultur.gov.tr.)

Hız.İbrahim Urfa'da bugün yakılmak istenmiştir. Hız. Muhammed'in nübüvveti bugün başlamıştır ve Mekke'den Medine'ye bu gün hicret etmiştir.³³

Bunlara benzer, yine dini motifler içeren çeşitli rivayetler Anadolu'nun muhtelif yerlerinde yaşayan Alevi-Bektaşilerde de görülür. Buna göre: Hız. Ali Nevruz günü doğmuştur. Hız. Ali ile Hız. Fatma bugün evlenmişlerdir. Hız. Muhammet Veda Haccı dönüşü, Hız. Aliyi bugün kendisine halife tayin etmiştir.³⁴ Bu rivayetlerde görülen dini motifler Nevruz kutlamalarına da yansır. Nevruz sabahı en güzel elbiseler giyilir. Maddi durumu iyi olanlar kurbanlarını alarak dergaha veya yatırlara giderler. Öğlene kadar kurbanlar kesilir. Daha sonra bayram eğlenceleri başlar. Öğlen yemeği yenildikten sonra dergâh da toplanılarak Nevruz erkânına geçilir. Bu erkân dört aşamada gerçekleşir. Birinci bölümde zikir yapılır. Zikirde mürşit, Kuran-ı Kerim den ayetler okuduktan sonra, Hız. Muhammet başta olmak üzere Hız. Hatice, Hız. Fatma ve On iki İmanın adları zikredilir. Dualar ehli müminin şehitlerine ve bütün müslümanların ruhlarına hediye edilir. İkinci bölümde kutlama vardır. Hız. Ali'ye selam ve üç salâvat okunur. Hız. Ali'nin doğum günü ve Nevruz kutlanır. Nevruz erkânının üçüncü bölümünü mevlit ve süt dağıtımı teşkil eder. Mürşidin okuduğu duadan sonra süt içilir. Hız. Ali'nin mevlidi okunur. Daha sonra semah yapılır. Semahtan sonra sofrâ açılır. Yemekler yenir. Gün şeker, şerbet ve içeceklerle kutlanır.³⁵

Görüldüğü gibi, Alevi-Bektaşilerde Nevruzun kutlanması belli bir erkânla olur. Dergâhta toplanılarak Cem Ayini yapılır. Hüseyin Hüsnü Erdikut Baba, Nevruz da yapılan bu kutlamaları şu sözlerle ifade eder:

***“Gelin Cümle canlar birlik olalım,
Arz u niyaz edüb dara duralım,
Muhabbet bezminde zevkler bulalım,
Nevruz Bayramına eriştik ya Hû...”***³⁶

Yurt dışında kurulan Alevi-Bektaşi derneklerinde de Nevruz kutlamaları benzer şekilde yapılır.³⁷

³³ Hayri Başbuğ, “Nevruz”, Türk Dünyası Araştırmaları, Şubat 1985, S.34, s.79; Genç, “Türk Tarihinde ve Kültüründe Nevruz”, s. 22; Abdulkadir Yuvalı, “Nevruz Bayramı ve Çarşamba Günleri”, s.55; Pakize Aytaç, “Nevruz Üzerine Bir Sohbet”, s.115; Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, s.22-23; Uslu, “Türk Kültüründe Nevruz Motifi”, s.24.

³⁴ Abdalbâkî Gölpınarlı, “Kızıl-Baş”, İslam Ansiklopedisi, Eskişehir, 1997, C.6. s.794; Kırhan, “Nevruz-Ergenekon Bayramı”, s.16; İlker Evrim Binbaş, “Türklerde Nevruz Geleneği”, Avrasya Etüdleri, yaz 1999, S.15, s.62, 71.

³⁵ Karaman, “Türkiye’de Nevruz Kutlamaları”, s.47, 48; Yurdumuzda ve Orta Asya’da Nevruz Kutlamaları”,(www.kultur.gov.tr); Aytaç, “Nevruz Üzerine Bir Sohbet”, s.115; Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, s.23;

³⁶ Zeynelabidin Makas, Türk Millî Kültüründe Nevruz, İstanbul, 1987, s.33; Başbuğ, “Nevruz”, s.83; Aytaç, “Nevruz Üzerine Bir Sohbet”, s.114, 117.

³⁷ “Köln’de Nevruz kutlaması”, Cem, Mayıs 2000, Yıl.33, S.101, s.21.

Mevleviler de Nevruz'u kutlarlar. Selam sözü ile başlayan yedi ayet (Heft Selam) bir kağıda yazılır. Üzerine su dökülür içilir. İçilmeden evvel: "Ey gece ve gündüzün tedbircisi, Ey gözleri ve gönülleri başka hale çeviren, Ey kudret ve halleri değiştiren! Halimi en güzel hale çevir!" diye dua edilir. ³⁸Bu ayetler, insanların Allah'a yöneliş için yeni bir başlangıç yapabilmesine sebep olan kimseler ve olayları hatırlatır. ³⁹

Bahai inancına mensup kişiler için de Nevruz'un önemi büyüktür. Bahailer her yıl 2-20 Mart arasında on dokuz gün oruç tutarlar. 21 Mart, yani Nevruz günü bayram olarak kutlarlar. Bahailiğin yeni yılı da Nevruzdur. ⁴⁰

Orta Anadolu'nun bazı yerlerinde ise 22 Mart sabahı oldukça erken kalkılır, mezarlar ziyaret edilir, niyet tutulur. Niyetlenen kişi mezarlardan birer taş alarak kırka tamamlar. Taşları bir noktaya koyup niyet tuttuktan sonra evine asar ve bir yıl bekler. Niyet kabul olursa taşların kırk bir tane olacağına inanılır. Bir dahaki Mart Dokuzu'nda niyet kabul olsa da olmasa da taşlar iade edilir. ⁴¹

Ayrıca Anadolu'nun muhtelif yerlerinde Nevruz günü bütün varlıkların Allah'a secde ettiğine inanılır. Bir yıllık rızık ve mukadderatın bugün tayin edildiği gibi düşünce ve görüşler yaygındır. ⁴²

Anadolu dışındaki Türk Dünyasında da Nevruz ile ilgili dini motifler görülür:

Afganistan da Nevruz sabahı halk sabah namazının ardından mukaddes mekânları ziyaret eder. Ayrıca, Kuran okuyup dua ederek yakınlarının ruhlarının bağışlanması için niyaz etmek üzere mezarlıklara gidilir. Uluğ Türkistan'ın Güneyindeki Mezar-ı Şerifte her yıl Nevruz dan 40 gün önce Hz. Ali'nin türbesine büyük bir Nevruz bayrağı dikilir. Çevredeki bütün şehir ve köylerden gelen insanlar türbeyi ziyaret edip adak adarlar. Afganistan' da huzurun sağlandığı dönemlerde İran, Irak, Pakistan gibi ülkelerden de gelenler olur. Burası adeta bir dini turizm merkezidir. Kırkıncı gün büyük bir merasim yapılır. Yüz binlerce insan Mezar-ı Şerifte toplanır. Bu toplantıya Devlet erkânı ve din adamları da katılır. Herkes gücüne göre hayır işler. ⁴³

³⁸ Aytaç, "Nevruz Üzerine Bir Sohbet", s. 114.

³⁹ Osman Bilen, "Mitolojik Bilinç Ürünü Olarak Nevruz", Kubbealtı Akademi Mecmuası, Ekim 1998, S.135, s.66.

⁴⁰ Orhan Türkdoğan, Etnik Sosyoloji, İstanbul, 1998, s.457.

⁴¹ Yurdumuzda ve Orta Asya'da Nevruz Kutlamaları", (www.kultur.gov.tr.)

⁴² Aytaç, "Nevruz Üzerine Bir Sohbet", s. 114.

⁴³ "Yaşar Kalafat'ın Değerlendirme Konuşması", Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri, s.334; "Afganistan Maslahatgüzarı Sayed Zaher Shah'ın Nevruz Konuşması", Nevruz ve Renkler, s.22, 23; Yaşar Kalafat, Kuzey Afganistan Türkleri ve Karşılaştırmalı Halk İnançları, İstanbul, 1994, s.53.

Opal'da bulunan Kaşgarlı Mahmut Türbesi (Hz.Mollam Mezarı)'ne de Kaşgar civarındaki bölgelerden çok sayıda ziyaretçi gelerek Nevruz bayramını burada kutlarlar. Burası "Noruz Bulak" adıyla anılır.⁴⁴

Azerbaycan'da da Nevruz bayramında mezarlıklar ziyaret edilir. Kuran-ı Kerim okunur. İki bayram arasında vefat etmiş olanların yakınlarına başsağlığı dilenir. Cenaze evinde Nevruz şenliği düzenlenmez.⁴⁵ Ayrıca Kars da yaşatılan kabir üstü ve yıl tahvili törenlerine benzer gelenekler Azerbaycan'da da görülür.⁴⁶ Nevruz akşamı erken yatılmaz. Ölen kişinin adı söylenerek "Falancanın adına kazan açtım" denilerek bir kazana pişirilmek üzere et, pirinç gibi şeyler konur.⁴⁷

Gagavuzlar, Mart ayının başlarında mezarlıkları ziyaret ederler. Otları temizler, tamirat yapar, yeni fidanlar dikerek, mezarları süslerler. Bu işler bittikten sonra mezarın yanı başına bir şişe koyarak mum veya kandiller yakarlar.⁴⁸

İran'da yaşayan Türklerde Nevruz kutlamaları genel olarak islâmî bir görünüme büründürülür. Mesela Nevruz münasebetiyle hazırlanan kartlarda Kuran-ı Kerim resmi ile semeni bir arada olabilmekte, kutlamalar esnasında ayet ve hadisler okunmaktadır.⁴⁹ Bazı yörelerde ise Nevruz günü kızlar pınarlardan su getirip caminin ortasında bir leğenin içine dökerler. Sonra erkeklerden oluşan bir grup Yasin sûresini kırk kez okuyup suya üflerler. Daha sonra kadınlar ve kızlar su kaplarını getirip, leğendeki sudan doldurarak evlerine götürürler. Bir kısmını içme sularına katıp teberrük diye içerler. Bir kısmını da depolarına, evlerine, hayvanlarına çilerler. Bu törene "Çil Yasin" adı verilir.⁵⁰

Karaçay-Malkar Türklerinin eski şamanist inançları ile islâmî inançları Nevruz bayramında birbirine karışır. Nevruz günü halk birbiri içine giren 9-10 halka şeklinde sıralanır. Bu halkaların ortasında köyün yaşlılarından biri eline boza ya da şıra adı verilen bir tas alıp dua eder. Daha sonra sıbızgı denen kaval ve davul eşliğinde tempo tutularak oynanır. Bu sırada halka şeklinde sıralanan

⁴⁴ Mustafa Turan, "Tarihi Kaynaklar Işığında Nevruz'un Menşei Meselesi", Millî Folklor, Bahar 1998, Yıl.10, C.5, S.37, s.100.

⁴⁵ C. Karabağlı, "Nevruz ve Ergenekon", Türk Dünyası Tarih Dergisi, Mart 1997, S.123, s.51; Bekir Nebiyev, "Nevruz Bayramı Hakkında Etüdümler", Anayurttan Atayurda Türk Dünyası Mart 1995, Yıl.3, C.2, S.8, s.46; Karaman, "Azerbaycan'da Nevruz Kutlamaları", s.28.

⁴⁶ Yurdumuzda ve Orta Asya'da Nevruz Kutlamaları", (www.kultur.gov.tr.); Mehmet Emin Resulzade, "Nevruz Bayramı", Azerbaycan, Mart-Nisan 1995, S.302, s.9.

⁴⁷ Nebiyev, "Azerbaycan'da Nevruz, Nevruz Adetleri ve Nevruz Sofrası", s.33.

⁴⁸ Arnaut, "Gagavuzlarda İlk Yaz Bayramı", s.58,61,62.

⁴⁹ Yaşar Kalafat, "Türklerde Bereket Motifi", Türk Dünyası Tarih Dergisi, Kasım 1997, S.131, s.28.

⁵⁰ Şehram Rehnimun, "Güney Azerbaycan'da Yıl Bayramının Gelenek ve Görenekleri", Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000, s. 274.

halk sağa sola hareket ederek şarkı söyler. Ayrıca, at yarışı, güreş, güzellik yarışmaları, tüfek atışı, halat çekme, yağlı ipe tırmanma gibi faaliyetlerde bulunulur. Ayrıca tarla işleri için dualar edilir. Tanrı Davle'den dilek dilenir. Nevruz bayramı kutlamaları bitmeden hiç kimse bahar işlerine başlamaz. Tarlayı ilk sürececek öküzler süslenir ve onlar için dua edilir.⁵¹ Nevruz öncesinde bir yakınları vefat etmiş aileler ise “çök” adı verilen eski bir adeti yaşatırlar. Evdeki herkes oturarak ölen yakınları için dua ederler. “ırnas” denilen mısır yada buğdaydan yapılan bir yemeği yerler. O gece içki içilmez, et yenmez. Gecenin sonunda “begene”adlı bir içecek sunulur. Yaşlı kadınlar da taşlarla fal bakarlar.⁵²

Kazaklar ise Nevruz günü erkenden yüksek bir tepeye çıkıp güneşi karşılar. Kazak kadınları eğilerek ve “Nasılsın Güneş Ana” diyerek güneşi selamlarlar. Ulus günü olarak adlandırılan yılın bu ilk gününde kurban olarak at veya öküz kesilir. Kurbanların kanları çocukların alınlarına sürülür. Aksakallılar kurban etinden bir parça yedikten sonra Nevruz duası okurlar. Ayrıca mevlit de okunur.⁵³

Nevruz günü evlerdeki bütün odaları tütsüleyen Kırgızlar belalardan, bütün kötülüklerden korunmak, kurtulmak amacıyla “Alas duası”nı okurlar.⁵⁴

Özbekistan da Nevruz günü Ramazan ve Kurban bayramlarında olduğu gibi bayram namazı kılındığı şeklinde ifadelere rastlanmaktadır.⁵⁵ Benzer durum İğdir için de söz konusudur.⁵⁶ Ayrıca Özbekistanda Nevruz'dan sonraki Cumartesi veya Pazar günleri herkes yakınlarının mezarlarını ziyaret eder ya da temizler bu arada Kuran-ı Kerim okunur.⁵⁷

Günümüz Uygurlarında ise Nevruz günü yenilen yemekten sonra Nevruz ayini yapılır. Ayin bittikten sonra “Yeni yaşın kutlu olsun” diyerek insanlar birbirlerini tebrik ederler, birlikte yerler içerler, dua ederler, birbirlerine saygı ve sevgi gösterirler. Bu durum “Nevruz ayinine çıkmak” olarak adlandırılır. Ayrıca

⁵¹ Hamit Malkanduyev, “ Karaçay-Malkar Türklerinde Nevruz Bayramı”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri.s.189,190,191.

⁵² İbrahim Şamanov, “Kafkasyalı Karaçay-Malkar Türkleri'nin Halk Takviminde Yeni Yıl Nevruz”, s.197.

⁵³ “Nevruz Ulusun Ulu Günü”, (Aktaran: Süer Eker), Ankara, 1993, s.14; Şakir İbrayev, “Kazak Folklorunda Nevruz”, Nevruz, s.15,20; İsa Özkan, “Türk Boylarının Edebiyat ve Folklorunda Nevruz Şenlikleri”, s.6; Binbaş, “Türklerde Nevruz Geleneği”, s.72; Yurdumuzda ve Orta Asya'da Nevruz Kutlamaları”, (www.kultur.gov.tr.)

⁵⁴ Gülzura Cumakunova, “Nooruz Bayramı: Doğa İle İnsanın Bütünlüğünün Simgesi”, Nevruz, s.24.

⁵⁵ Özkan, “Türk Boylarının Edebiyat ve Folklorunda Nevruz Şenlikleri”, s.6.

⁵⁶ Nizamettin Onk, “Aras Boyu Örf ve Adetleri: Nevruz Bayramı”, Türk Kültürü, Eylül 1972, Yıl.10, S.119, s.1215; Çay Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, s. 94.

⁵⁷ Askarov, “Özbekistan'da Nevruz Tekrar Halkın Bayramı Oldu”, s.242.

mezarlıklar ziyaret edilir.⁵⁸ Buralarda yapılan dualara ise Nevruz duası denir.⁵⁹ Ayrıca Uygur, Kazan, Ufa ve Mişer Türkleri bahar geldiği zaman özellikle de Nevruz günü “Ergenekon Destanı” da okurlar.⁶⁰

Bilindiği gibi Türk Dünyasının hemen her köşesinde kutlanan Nevruz bayramında en çok göze çarpan faaliyetlerden biri de dini motiflerdir. Dolayısıyla pek çok yerde, İslam’ın prensipleri ile eski geleneklerin bir sentezini görmek mümkün olmaktadır.

Bolluk ve Bereket Gelmesi İçin Yapılanlar

Nevruz günleri baharın, yazın ve yeni bir yılın başlangıcı olarak nitelendirildiği için, yeni yıla yönelik üretim, verimlilik ve bereket açısından da olaya yaklaşılr ve bu yaklaşım adetlere, geleneklere de yansır. Mesela, Bilecik’te ürünler bereketli olsun diye, Nevruz günü ekin tarlalarının üzerinde yuvarlanılır.⁶¹

Edirne’de ise Nevruz günü karınca yuvalarından alınan toprak, küçük bir torba içinde kapı arkasına asılarak veya serpilerek eve bereket getirmesi beklenir. Ayrıca evin erkeği, bereket ve bolluk dilekleri ile akşamdan pişirilmiş lokmaları, Nevruz günü hayvanlarına yedirir. Daha sonra yine erkekler, Nevruz günü buğday, arpa, çavdar tarlalarına giderek, bitkileri yukarı doğru çekip çabuk büyümelerini dilerler. Ekinlerin üzerine bereketli olsun diye su serpilir.⁶²

Kars’ta ise Nevruz öncesinde, yılın son çarşambasında misafir ağırlamanın eve bolluk ve bereket getireceğine inanılır.⁶³

Kırklareli’de Nevruz günü genç kız ve erkekler kovalar ellerinde saklanırlar ve kim rastlarsa onu ıslatırlar. Böylece o yılın yağışlı geçeceğine, bolluk ve bereket olacağına inanırlar. Bu ıslamalar ıslatan ve ıslanana ayrı bir zevk verir, kimse kimseye kızmaz ve de bu esnada insanların gösterdiği tepkiler günlerce konuşulur.⁶⁴

Konya’da aileler Nevruz günü kırlara çıkıp eğlenirken, yeni yılda ürünlerin bereketli olması için orada haşladıkları bulgur ve nohutu yerler. Yine Konya’nın bazı yerlerinde, Nevruz’u takip eden hafta içinde mahsulün bereketli, meyvenin

⁵⁸ N.Erkin H.Ekrem, “Uygurlar’da Nevruz Kutlamaları”, s.162.

⁵⁹ Dursun Yıldırım, “Türklerin Yılbaşı-Özgürlük Günü Bayramı”, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, (Güz), Ankara, 1997.S.4, s.4,5; Hüseyin, “Uygurlarda Navruz”, s.318.

⁶⁰ Çay Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, s.72.

⁶¹ Gönüllü, “Türk Halk İnançlarında Nevruz Motifi”, s.8, 9.

⁶² Emin Kalay, “Edirne’de Nevruz ve Hıdrellez”, Milli Folklor, Bahar / Yaz 1996, Yıl. 8, C.4, S.29/30, s.7,8,9.

⁶³ Özmen, “Kars Yöresinde Nevruz Bayramı”,s.45.

⁶⁴ Kırklareli İl Yıllığı 1967, s.238.

bol olması, etinden sütünden yararlanılan hayvanların çoğalması, hastalık ve kıtlık olmaması için toplu olarak dua edilir.⁶⁵

Bu hususta da benzer ya da daha farklı gelenekleri Anadolu dışındaki Türk Dünyası'nda da görmek mümkündür. Mesela, Başkurt Türkleri Nevruz günü kırlara çıktıklarında, kadınlar bolluk ve bereket gelmesi için halka olarak diz çökerler ve Tanrı'dan bereket dileyen türküler söyleyerek oynarlar. Bu oyuna "dönerek Oyunu" adını verirler.⁶⁶

Kırgızlar Nevruz günü, "arça" denilen yeşil ağaç yakarak bunun kokusu ve dumanı ile hayvanlarını, evlerini ve eşyalarını tütsülerler. Buna Kırgızcada "alastamak" denir. Kırgızlar, bu işi yaparken yeni yılda halkın barış ve iyilik içinde yaşaması ve üretimlerinin bol ve bereketli olmasını dilerler.⁶⁷

Uygurlarda ise Nevruzdan yirmi beş gün önce, sarayda çiçeklikler yapılır. Bu çiçekliklere buğday, arpa, pirinç, mısır, susam ve nohut gibi bitkiler ekilir. 21 Mart günü geldiğinde bu mahsuller şarkılar söylenerek toplanır. Saz çalınır ve dans edilir. Eğer mahsul iyi ise o yılki ekinlerin iyi ve bereketli olacağına inanılır.⁶⁸

Eski Yugoslavya Türklerinde ise hayvan besleyen aileler "boz" adı verilen mürver dalını kopararak süt, yoğurt ve çalkama kabı ile birlikte "yasla" denilen ve üzerinde hamur açılan geniş bir tablanın altına koyarlar. Nevruz arefesinde süt, yoğurt geri çekildiği halde mürver dalı gübrelerin ahırdan atılma zamanına kadar kalır. Bu adetin de bereketle ilgili olduğu sanılmaktadır. Ohri'de de çocuklar piliç veya civciv olarak nitelendirilen çalı çırpıları toplayarak komşulara götürürler. Ev sahipleri de çocuklara armağanlar verir. Çalı çırpı ocağa atılarak "evimizde çok civciv ve bol bereket olsun" temennisinde bulunulur.⁶⁹

Nevruz, bolluk ve bereket bayramıdır. Bunun bilincinde olan insanlar, bu günün bu özelliğinden yararlanmak isterler. Dolayısıyla da bolluk ve bereket gelmesi, rahata kavuşmak için ellerinden gelen her şeyi bir şenlik ve oyun havası içinde, neşeyle gerçekleştirirler.

Sağlık Mutluluk Baht Açıklığı İçin Yapılanlar ve Tutulan Dilekler

Bir çok adet ve geleneğin yaşatıldığı Nevruz günleri aynı zamanda ferdi ve sosyal hayatla ilgili dileklerin yerine gelmesinin istendiği, maddi ve manevi

⁶⁵ Ali Rıza Gönüllü, "Türk Halk İnançlarında Nevruz Motifi", Nevruz, s.8, 9; Karaman, "Türkiye'de Nevruz Kutlamaları", s.46.

⁶⁶ Ahmet Tacemen, "Bulgaristan Türkleri İnançlarında İlk Yaz Gündönümü", Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Eylül 1993, Yıl.1, C.1, S.4, s.29.

⁶⁷ Kılıçev, "Orta Çağlara Ait Doğu Kaynaklarında Nevruz", s.147.

⁶⁸ Abdülkerim Rahman, "Tarihten Günümüze Doğu Türkistan'da Nevruz Kutlamaları", (Aktaran: E.Emet, A.Çelikbay), Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Mart 1995, Yıl.3, C.2, S.8, s.12; Turan, "Tarihi Kaynaklar Işığında Nevruz'un Menşei Meselesi", s.94.

⁶⁹ Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, s.115.

hastalıklara çare arandığı günlerdir. ⁷⁰ Bu yüzdendir ki Şükrü Baba bir şiirinde Nevruz akşamını dilek gecesini olarak nitelendirir ve şunları söyler:

**“Akşamlar aşk olsun bayram gecesini
Bu ayın nurudur sultan-ı Nevrûz
Fazl-ı şahım budur dilek gecesini
Ne mübarek gündür sultan-ı Nevrûz”**⁷¹

İnsanlar sağlığını, mutluluğunu, kısmetini bu günlerde tutacağı dileklerde veya gerçekleştireceği adet ve geleneklerde arar. Bütün bunlar Nevruz günlerinin Türk Toplumunu çok etkilediğini gösterir.

Mesela Ağrı ve çevresinde gençler Nevruz gecesini komşuların kapılarını dinlerler. İçerde konuşulana göre geleceklerini yada yeni bir yılın nasıl geçeceğini yorumlarlar. Bunu bilen halk ise evlerinde iyi şeyler konuşmaya özen gösterirler ki kapıyı dinleyenler iyi yorumlar yapsın. Yörede yine aynı gece bazı bekâr delikanlılar tuzlu hamurdan yapılmış bir çöreğin yarısını yiyip yatarlar. İnanışa göre rüyalarında kendilerine su verecek kızla evleneceklerdir. Ertesi gün çöreğin diğer yarısını evin damına koyarlar. Bu çörek parçasını bir karga alır ve hangi evin bacasında yerse o evin kızı ile evlenileceğine, karga hiç bir evin damına konmayıp uzaklaşırsa uzaklardan biriyle evlenileceğine inanılır. ⁷²

Alanya’da Nevruz günü ayva yenirse o yıl yılan görülmeyeceğine inanılır. Buna benzer bir anlayış eskiden Osmanlılarda da vardı. Nevruz gecesinde, Nevruziye denilen özel baharatlarla hazırlanmış macun yenildiğinde bir yıl süreyle o insanı yılan ve akrep sokmayacağına inanılırdı ⁷³. Bu anlayış halen İstanbul’un bazı yörelerinde görülür. Yine Alanya’da Nevruz zamanı, Yörüklerin “deveye su verme vakti” olarak adlandırdıkları dönemde yaylalarda yetişen güzel kokulu Nevruz çiçeği ilk görüldüğünde bundan şifa için üç tane yutulur. ⁷⁴

Bilecik’te ise Nevruz sabahı gün doğmadan önce dışardan getirilen su ile hasta olmamak sağlıklı bir yıl geçirmek dileğiyle banyo yapılır. ⁷⁵

Denizli’de Nevruz günü genç kızlar martıfal denilen eğlence düzenleyip, maniler eşliğinde çömlekten çekiliş yaparlar ve okunan manileri kendilerine göre yorumlarlar. ⁷⁶Bu eğlenceye “Gül Bahtiyar Eğlencesi” de denir. Dalından özenle

⁷⁰ Gönüllü, “Türk Halk İnançlarında Nevruz Motifi”, s.9,10.

⁷¹ Mahmut Kaşgarlı, “Türk Dünyası’nda Nevruz”, Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, Mart 1999, S.147, s.61.

⁷² Yurdumuzda ve Orta Asya’da Nevruz Kutlamaları”, (www.kultur.gov.tr.)

⁷³ Ayşegül Demirhan, “Tıp Tarihimizde Nevruziye”, Türk Folklor Araştırmaları, Nisan 1976, Yıl.27, C.16, S.321, s.7616.

⁷⁴ Remzi Duran, “Türk Süsleme Sanatlarının Ortak Motifi Nevruz Çiçeği”, s .135; Gönüllü, “Türk Halk İnançlarında Nevruz Motifi”, s.10,11,12.

⁷⁵ Gönüllü, “Türk Halk İnançlarında Nevruz Motifi”, s.11.

⁷⁶ Kemal Güngör, “Bir Bahar Töreni:Mantıfar”, Ülkü, 16 Mayıs 1942, C.2, S.16, s.11.

koparılan bahtiyar gülü bir küpecin içine konur. Eğlenceye katılan kızlar yüzük, küpe, bilezik, tarak gibi eşyalarından birini küpece atarlar. Küpecin ağzı örtülür. Eşyaların kime ait olduğunu bilmeyen bir kız çocuğu küpecin başına çağrılır. Genç kızlardan biri, "**Hey bahtiyar bahtiyar**

Bahtiyarın vakti var

Bir güzelin bir çirkine

Sarılmaya vakti var" diye üç defa seslenir.

Bir başka genç kız,

"Bahtiyarın var olsun

İçi dolu gül olsun

Bahtiyar açanların

Muradı hasıl olsun" diye cevap verir.

Bundan sonra çömlek açılır ve her eşya çıkarıldıkça mani okunur. Okunan mani eşya sahibinin kısmetidir.⁷⁷

Edirne ve çevresinde halk yeni yıl ile ilgili adak ve dileklerini Nevruz'da tutarlar. Genç kızlar Nevruz gecesi kibrit kutusu içine örümcek yerleştirerek bu kutuyu yastıklarının altına koyarlar böylece rüyalarında sevgililerini veya evlenecekleri erkeği göreceklerine inanırlar. Yeni yılda eve zararlı hayvanların girmemesi dileği ile evdeki heybe ve torbalar evin dışında bir yere asılır. Nevruz gecesi iş yapılmaz ve uyunmaz şayet uyunursa bütün yıl o insanın üzerine uyusukluk çökeceğine, eyer iş yapılırsa işlerin ters gideceğine inanılır. Ayrıca Nevruz sabahı bir önceki yıl meyve vermemiş olan ağaçlar "bu yılda meyve vermezsen kesileceksin" denilerek korkutulur.⁷⁸ Yine Nevruz sabahı Edirne ve çevresinde mavi bir paçavra yakılarak arı kovanları tütsülenir. Böylece arıların uyanmaları sağlanır. Paçavranın mavi olması arıları nazardan korumak içindir. Nevruz dan bir gece önce kadınlar ve genç kızlar o yıl buğday taneleri kırmızı olsun diye ellerine kına yakarlar.⁷⁹

Erzurum ve çevresinde, Doğu Anadolu'nun diğer bazı yörelerinde olduğu gibi Nevruz dan birkaç gün önce genellikle de 17 Mart gecesi aile reisi ailedeki fertlerin sayısı kadar küçük taş toplar ve bu taşları evin damında bir yere koyar. Taşların kimi temsil ettiğini de belirler. Nevruz sabahı bu taşlar yoklanır. Kimin taşının altında kırmızı böcek bulunursa o kişinin uğurlu olduğuna ve onun

⁷⁷ Denizli İl Yıllığı, Ankara, 1968, s.152.

⁷⁸ Nedim Orta, "Değirmen (Germiyan) Köyünde Hidrellez", Türk Folklor Araştırmaları, Mayıs 1960, Yıl.11, C.6,S.130, s.2146.

⁷⁹ Kalay, "Edirne'de Nevruz ve Hidrellez", s.7.

yüzünden Tanrı'nın kendilerine rızık verdiğine inanılır.⁸⁰ Bölgede Nevruz, “yumurta günü” adıyla da kutlanır.⁸¹

Gaziantep ve çevresinde de 22 Mart gününe Sultan Navruz adı verilir. Halk arasındaki inanışa göre Sultan Navruz güzel bir kızdır ve 21 Mart ı 22 Mart a bağlayan gece batıdan doğuya doğru göç eder. Bir başka inanışa göre ise kuş kılığında uçan bir dervıştır. Nevruz gecesi Sultan Navruz un geçtiği saatte uyanık olanların bütün dileklerinin gerçekleşeceğine inanılır. Bu sebeple evlerdeki bütün kaplara su doldurulur ve sabaha kadar uyumaz, ibadet edilir. Yöresel olan bu anlayışa göre, dilekler kabul edilirse kaplardaki sular altına dönüşür.⁸²

Giresun da ise Nevruz biraz daha erken, 14 Mart'ta ve “Mart bozumu” adı ile kutlanır. O gün sabah erkenden kalkılır. Çevredeki akarsulardan su getirilip hayvanların üzerine serpilir. O gün ayağı uğurlu sayılan sınanmış kişilerin dışında misafir kabul edilmez. Bu kişiler geldiğinde sağ ayağını besmele ile içeri atar ve ev halkına “yeni yılınız hayırlı olsun, martınızı bozuyorum” diye seslenir. O gün evde mahalli bir yemek olan ısırgan ve poğaçaya pişirilir. Poğaçalardan birinin içine konan yeşil boncuk kime çıkarsa onun şanslı olduğuna inanılır.⁸³

Iğdır da Nevruz öncesindeki son Çarşamba gecesi insanlar çeşitli dilekler dileyip dere ve arklardaki soğuksuya girerler. En az üç defa vücudun suya daldırılmasına özen gösterirler. Sonra da dileklerinin yerine gelmesini beklerler.⁸⁴ Ayrıca yörede Nevruz günü erkenden kalkılır. Yine sağlık ve mutluluk dileği ile taze su içirilir ve hayvanlara da içirilir.⁸⁵ Iğdır'ın Aralık ilçesinde ise Nevruz haftasının ilk günü sayılan Salı akşamı genç kızlar evlerinden kullanılmamış birer kumaş parçası ve makas alarak dereye giderler. Burada Nevruzla ilgili maniler söyleyip atışmalar yaparlar. Yanlarına aldıkları kumaş parçalarına ise kırkar delik açarlar. Buna “kırk göz” denir. Daha sonra bu kumaş parçalarını gelinler nazar değmesin diye çocuklarının üzerine asarken; kızlar ise çeyiz sandıklarının üzerine koyarlar.⁸⁶

Kars'ta Nevruz akşamı bir evde toplanan genç kızlar ve erkekler küçük bir çocuğu su getirmeye gönderirler. Çocuk hiç konuşmadan ve arkasına bakmadan bir kova su getirir. Kovanın içine orada bulunanları temsilen renkli iplik ve iğneler atılır. Birbiriyle birleşen iğne ve ipliklerin sahiplerinin birbiriyle

⁸⁰ Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, s.124.

⁸¹ Lütfi Sezen, “İlkyaz Bayramları (Nevruz-Hidrellez)”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum 1999, S.12, s.82.

⁸² Hurşit Alpaslan, “Ay Hakkında İnanmalar (Gaziantep'te)”, Türk Folklor Araştırmaları, Eylül 1956, Yıl.8, C.4, S.86, s.1392; “Yurdumuzda ve Orta Asya'da Nevruz Kutlamaları”, (www.kultur.gov.tr.)

⁸³ Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, s.134.

⁸⁴ Gönüllü, “Türk Halk İnançlarında Nevruz Motifi”, s.9.

⁸⁵ “Yurdumuzda ve Orta Asya'da Nevruz Kutlamaları”, (www.kultur.gov.tr.)

⁸⁶ Gönüllü, “Türk Halk İnançlarında Nevruz Motifi”, s.11.

evleneceklerine inanılır.⁸⁷ İnanışa göre, Kars'ta 21 Mart günü şafakla beraber tanyeri henüz ağırırken bütün akarsular bir saniye durur. Her kim bu suların durduğu ana isabet ettirerek bir kâse su alabilirse bütün niyetleri gerçekleşir diye bilinir. İşte o bir anlık zaman için "İltefi" zamanı (eski yılın bitip, yeni yılın başladığı an)denir.⁸⁸

Kütahya'da Nevruz günü, çimenler üzerinde gün doğmadan yatıp yuvarlanmak, sağlık için çok faydalı sayılır. O gün otların şifalı olduğuna inanılır. Hatta o gün otlarda yuvarlananlar, ertesi gün bol bol süt içerler. Çünkü inekler Hıdrellez günü, şifalı otları yemişlerdir. Bunlardan oluşan sütler de şifalı addedilir.⁸⁹

Mersin in Silifke ilçesinde ise Toros Türkmenleri arasında "Mart ipliği" adı ile bilinen geleneğe göre, Nevruzda ağaçlara bez bağlanır ve dilek dilenir.⁹⁰

Sivas'ta Nevruz günü kadınlar, iki ırmağın birleştiği çat denilen yerde, bir köprüden suya bakarak dilek dilerler ve o yıl için temennide bulunurken, "senin demin bana, benim gamım sana"diyerek, üzüntü ve tasalarını suya vermek isterler.⁹¹

Tunceli de ise Nevruz günü su kenarlarına gidilir. Özellikle erkekler anılarına kara sürerler ve su kenarlarında bunu temizleyerek dilekte bulunurlar.⁹²

Yozgat da ise Nevruz günü, nişanlı oğlu veya kızı olan aileler dünürleri ile beraber akarsu veya göl kenarlarına giderler. Buralarda yer içer eğlenirler. Eğlenceden sonra üç defa İhlas Sûresi, bir defa Ayet-el Kürsî okunur ve dilek tutularak suya dokuz taş atılarak evlere dönülür.⁹³

Nevruz günlerinde sağlık, mutluluk ve baht açıklığı için ülkemizde yaşatılan bu tür geleneklere benzer veya az da olsa farklı pek çok gelenek Anadolu dışındaki Türk Dünyasında da yaşatılır. Mesela Azerbaycan'da Nevruz öncesinde hastalıklardan kurtulmak için akarsuda yıkanılır veya akarsuyun üzerinden atlanır.⁹⁴ Ahir Çarşamba olarak adlandırılan Nevruz öncesindeki yılın son Çarşambasında sabah erken kalkılır. Hemen herkes çeşme başına ya da

⁸⁷ Hamit Hatemoğlu, "Kars'ın Selim İlçesi Yenice Köyünde (Noyruz) Bayramı", Milli Folklor, Bahar / Yaz 1996, Yıl.8, C.4, S.29/30, s.14.

⁸⁸ Adli Egiter, "Lezginka ve Nevruz", Hayat Tarih Mecmuası, Şubat 1970, S.1, s.84.

⁸⁹ Halil Kadri Erdem, Kütahya Mesireleri Gezmeler, Oyunlar, Türküler, Kütahya, 1937, s.4, 5.

⁹⁰ Kerim Yund, "Silifkenin Kültür İklimi", Türk Folklor Araştırmaları, Haziran 1962, Yıl.13, C.7, S.155, 2763, 2764; Yurdumuzda ve Orta Asya'da Nevruz Kutlamaları", (www.kultur.gov.tr.)

⁹¹ Müjgân Üçer, "Sivas'ta Mevsimlik Bayram ve Özel Günler:Sultan Navruz, Eğrilce ve Sıçancık", Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Mart 1995, Yıl.3, C.2, S.8, s.51.

⁹² "Yurdumuzda ve Orta Asya'da Nevruz Kutlamaları", (www.kultur.gov.tr.)

⁹³ Gönüllü, "Türk Halk İnançlarında Nevruz Motifi", s.9.

⁹⁴ Karaman, "Azerbaycan'da Nevruz Kutlamaları", s.27.

akarsu kenarına gider. Bu gün sulara “Çarşamba suyu” denir.⁹⁵ Bu su ile yıkanmanın faydalı olduğuna, bu suyu içenin muradının gerçekleşeceğine, bu su ile yapılacak hamurun artımlı olacağına inanılır. İnsanlar bu su ile birbirini ıslatır. Hastalara sesi kısılanlara, konuşamayan çocuklara bu sudan içirilir. Güney Azerbaycan’daki “Yekanat” bölgesinde ise, bugün erkenden kalkan delikanlılar üç defa sudan atlarlar. Sonra mezarlığa gidip taştan yapılmış koç heykeli şeklindeki mezar taşlarının altından geçerler. Kadınlar ve kızlar da sabah erkenden kaplara doldurdukları suyu güneş doğmadan evlere getirirler ve su kaplarını yere koymamaya dikkat ederler.⁹⁶

Azerbaycan’da Nevruz günü gün doğmadan kızlar su kaynaklarına gider ellerini ve yüzlerini yıkarlar. Sonra iki ellerinin başparmaklarını ipe bağlayarak suyun üzerinden atlarlar. Daha sonra parmaklarındaki ipi kesip suya atarlar. Böylece kısmetlerinin açılacağına inanırlar.⁹⁷ Ahir Çarşambada subaşına gidenler kaynağın gözünden yedi küçük taş alarak su kabının içine koyarlar. Bu taşlar bir dahaki Ahir Çarşambaya kadar kabın içinde kalır. Su kaynaklarından dönülürken koparılan üç böğürtlen dalı da uğur getirsin diye evin herhangi bir yerine asılır.⁹⁸ Nevruz günü sağlık, selametlik ve mutluluk beklentisi ile hanımlar küreğin tersine binerek evin bahçesini ve etrafını gezerler. Anneler kızlarını şakayla evden dışarı atarlar. “Bundan sonra artık baba evinde kalamazsın” derler. Kız biraz dışarıda durduktan sonra üç defa kapıyı çalar. Annesi sorar “kimdir”, kız: “bahtımdır, geleceğimdir, saadetimdir” der. Annesi sevinçle kapıyı açar kızını öper ve dua eder. Çocuklar ve de genç kızlar yüreklerinde bir dilek tutarak komşularının kapılarına varırlar. İçeriden duyacakları ilk sözün kaderlerini belirleyeceğine inanırlar. Dolayısı ile herkes Nevruz günü evinde güzel sözler söyler. Ayrıca genç kız ve erkekler yine niyet tutarak kapının arkasına saklanır ve kendi evlerindeki konuşmaları da dinler ve bunlardan anlam çıkarırlar.⁹⁹ Buna benzer başka bir adet de şöyledir: Niyet tutan kişi evin uygun bir odasında bir eline su dolu tas, diğer eline de yedi tane anahtar alır. Sokaktan gelecek sesleri dinlemeye başlar. Duyduğu ilk kelimenin iyi ya da kötü oluşuyla ilgili olarak, yeni yıldaki kısmetini hayra ya da şerre yorumlar.¹⁰⁰ Samed Vurgun, bir şiirinde, bu geleneği yaşatan gençlerin ruh halini şöyle dile getirir:

⁹⁵ Bu geleneğe benzer bir gelenek Erzurum ve çevresinde de yaşatılır. Burada “Çarşamba Suyu”nun yerini “Arefe” suyu alır. Ramazan ve Kurban Bayramı Arefelerinde suların şifalı olduğuna inanılır, Bütün aile fertlerinin bu su ile yıkanmalarına özen gösterilir.

⁹⁶ Rıza Gaffari, “Güney Azerbaycan’da Nevruz”, Bilge, C.7, S.28, s.34,35.

⁹⁷ Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevrûz, s.90.

⁹⁸ “Yurdumuzda ve Orta Asya’da Nevruz Kutlamaları”, (www.kultur.gov.tr.)

⁹⁹ Karaman, “Azerbaycan’da Nevruz Kutlamaları”, s.28; Habib İdrisi, “Eski İran ve Azerbaycan Eyaletinde Nevruz”, s.143.

¹⁰⁰ Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevrûz, s.88.

*Hayâlet başını bir an terk edir,
Heyirhah¹⁰¹ bir haber eşitmek için,
Komşu kapısına pusmağa¹⁰² gedir,
Gayda¹⁰³ beledir ki, birinci kere
Heyir¹⁰⁴ söz eşitse şâd olacaktır,
Yaman söz eşitse yine gamlara
Gargolup içinde kavrulacaktır.¹⁰⁵*

Ayrıca, Nevruz bayramı öncesinde kızlar, anneleriyle pazara giderler. Tuz, ayna, su testisi ve kibrit alırlar. Tuz, bereketi; ayna, mutluluğu; su testisi, aydınlığı; kibrit ise ışığı sembolize eder. Ayrıca evlenme yaşına gelen kız ve erkekler, Nevruz günü pınar başlarında rahatlıkla görüşerek, art niyet olmaksızın konuşurlar ve belki de ömür boyu devam edecek mutlu bir evliliğin ilk adımını atarlar.¹⁰⁶ Azerbaycan'da Ahir Çarşamba'nın diğer bir adeti de "suya yüzük atma" oyunudur. Bu oyun oynanırken, su dolu bir leğen getirilir. Kızlar leğenin etrafında toplanır ve yüzüklerini içine atarlar. Kızlardan biri, üstünü bezle örttüğü leğenden yüzükleri teker teker çıkarır. Her yüzük çıkardığında bir mani okur. Çekilen yüzük kiminse, mani de onundur.¹⁰⁷ Ahir Çarşambaya, Güney Azerbaycan'da "Hatun Çarşamba"da denir. Halk Hatun Çarşambayı güzel bir kadın olarak tasavvur eder. İnanışa göre, bu güzel kadın su kuyusunda bulunur ve her şeyden haberi vardır. Geleceğini bilmek isteyen bir kimse, gece yarısı niyet ederek başını su kuyusuna sokmalıdır. Bunu yapan kişi, birkaç defa Çarşamba Hatunu çağırdığında kuyunun suyu kaynar ve Çarşamba Hatun şöyle der: "Saçlarımdan tut ve beni kuyudan çıkar". Eğer adam korkmayıp onu kuyudan çıkarırsa tüm dilekleri gerçek olur.¹⁰⁸ Ayrıca Nevruz günü büyükanneler aş pişirir tadına bakmadan sofraya getirirler. Bu yemeğin lezzetli ve lezzetsiz oluşu gelecek yılın nasıl geçeceğine işaret olarak yorumlanır.¹⁰⁹ Azerbaycan'da Ahir Çarşamba günü görülen bir adet daha vardır. O gün bir yumurta, bir miktar

¹⁰¹ Hayırlı.

¹⁰² Dinlemeğe.

¹⁰³ Âdet.

¹⁰⁴ Hayırlı.

¹⁰⁵ Makas, Türk Millî Kültüründe Nevruz, s.47; Sinan Oğan, "Türklerde Yeni Yıl Nevruz Bayramı ve Törenleri", Türk Dünyası Tarih Dergisi, Mart 1973, Yıl.7, S.75, s.35.

¹⁰⁶ İdrisi, "Eski İran ve Azerbaycan Eyaletinde Nevruz", s.143; Karaman, "Azerbaycan'da Nevruz Kutlamaları", s.28, 30.

¹⁰⁷ "Yurdumuzda ve Orta Asya'da Nevruz Kutlamaları", (www.kultur.gov.tr.)

¹⁰⁸ İdrisi, "Eski İran ve Azerbaycan Eyaletinde Nevruz", s.143.

¹⁰⁹ Kadir Güldiken, "Tarihte Nevruz ve Azerbaycan Folklorunda Olduğu Değeri", Azerbaycan, Mart-Nisan 1995, S.302, s.23; Kadir Golkarian, "Tarihte Nevruz ve Azerbaycan Folklorunda Olduğu Değeri", Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri, s.132. (Aynı Makale Azerbaycan Dergisinde Daha Detaylı Olarak Yayınlanmıştır. Yazarın soyadı ise farklı şekillerde yazılmıştır.)

maden ve kömürle birlikte bir yere gömülür. Niyet tutulur. Bir süre sonra açıldığında yumurta kömür üzerine yayılmışsa niyet kötü, maden üzerine yayılmışsa niyet iyi addedilir. Daha sonra bunların hepsi bir erik ağacının altına gömülür. Görüldüğü gibi Ahir Çarşamba Azerbaycan'da Nevruz kutlamaları için önemli bir gündür. Kısmet açılması gençlerin birbirine bağlanmasının sağlanması gibi birçok faaliyet bugünde gerçekleştirilir. Söz kesimi ya da nişanlanma bugünde yapılırsa hayırlı olur. Bu gün herkesin neşeli olması, iyi sözler söylemesi, karşılıklı sevgi ve saygı ortamının kurulması herkesin dikkatle uyması gereken kurallardandır.¹¹⁰ Bu gün korkak insanların korkularını yenmeleri için başlarından su dökülür. Gelinlerin başlarıyla, süt veren ineklerin boynuzlarına kırmızı bez bağlanır. Evden dışarıya bir şey verilmez. Geleceğe yönelik planlar yapılır.¹¹¹

Batı Trakya Türkleri ise küçük çocukları çabuk büyüsünler diye Nevruz günü çimenlerin üzerinde yuvarlarlar. Büyükler de yazın çalışırken belleri ağrıması için çimenlerde yuvarlanırlar. Azerbaycan'da olduğu gibi, Batı Trakya Türkleri de Nevruz günü piknik yaparken yumurta kabukları ile dereden veya pınardan su içerler. Bundan dolayı boğazlarının ağrımayacağına inanırlar. Evlerine dönerken de yazın bol yağmur yağması dileğiyle (dereden geçerken) birbirlerini ıslatırlar. Ayrıca topladıkları menekşeleri evdekilere getirirler.¹¹² Onlar da koklayıp yüzlerine sürerler. Bunu da sağlıklı olmak için yaparlar.

Gagavuzlar için Nevruz öncesinde yapılan hazırlıklar çok önemlidir. Daha Mart ayının başlarında kırmızı yün ipliğinden bilezikler örülür. Bunlar küçük çocukların ve genç kızların kollarına takılır. Evlenme çağına gelen kızlar ise baharda turnaların gelişini beklerler. Onların yuvalarına yün ipliği bırakarak, "bu ipliği yuvanıza alın ve doğacak çocuklarımız için Allah'a dua edin" derler.¹¹³

Gümrü'de yaşayan Türkler, Nevruz günü, uyumayıp yeni yıla uyanık olarak girmek isterler. Yılın ilk gününde ise erkenden kalkıp kaynak başlarına veya su kenarlarına giderek birbirlerini ıslatırlar. Burada önemli olan suyun kaynak suyu ve yeni yılın ilk suyu olmasıdır.¹¹⁴

Karapapaklar ise Nevruz'u 19, 20 ve 21 Mart günlerinde kutlarlar. Nevruz gecesi kızlar ve erkekler ayrı ayrı toplanırlar. Toplanma işi önceden kararlaştırılır. Kızlar toplandıkları eve yaşlı bir kadın çağırırlar. Bakır bir teştin içine kum ve su koyarlar. İki iğneye pamuk ipliği takarlar. Teştin üstünü örterler. Arzularını ve dileklerini niyet olarak tutarlar. Kızlar yaş sırasına göre iğne

¹¹⁰ Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevruz, s.91.

¹¹¹ Nebiyev, "Azerbaycan'da Nevruz, Nevruz Adetleri ve Nevruz Sofrası", s.33.

¹¹² Gönüllü, "Türk Halk İnançlarında Nevruz Motifi", s.9,10,11.

¹¹³ Yund, "Silifkenin Kültür İklimi", s.2764 ; Arnaut, "Gagavuzlarda İlk Yaz Bayramı", s.57,61.

¹¹⁴ Minaveddin Söylemezdi, "Gümrülülerin Nevruz da Sulaşma Geleneği", Milli Folklor, Bahar 1998, Yıl. 10, C.5, S.37, s.105-106.

ellerinde beklerler. Her kız sırasına göre elindeki iğneyi yaşlı kadına verir. Yaşlı kadın örtüyü açar ve “şu genç yavrumun niyeti kabul olacak ise, şu iki iğneyi suya atıp suyu elimle çeviriyorum. Allah ım bu günün hatırına genç kızımın niyetini kabul eyle” dedikten sonra suyu çalkalar ve iğneleri atar. Su durulduğunda iğneler eğer birbirine kavuşmuş ise kızın niyeti olacaktır. Niyet oyunu bu şekilde sabaha kadar devam eder. Delikanlılar da toplandıkları bir evde çeşitli oyunlar oynar, halay çekerler. Bunların eğlencesi de sabaha kadar devam eder. Ayrıca bölge halkı gece yarısına doğru bir akarsu veya değirmenin olduğu yere giderler. Niyetlerini tekrarlayarak suyun üzerinden yedi kere atarlar. Daha sonra beraberlerinde getirdikleri bir kapla su doldurarak eve getirirler. Ev halkı bu su ile ellerini yıkayarak “Allah kabul etsin” derler. Bu adete “Sudan atlama” yada “Nav-üstü” denir.¹¹⁵

Kazak Kadınları da Nevruz günü su kaynaklarına giderler. Kaynaklara, pınarlara yağ döküp, yeni dikilen ağaçlara ak boya sürerler.¹¹⁶ Ayrıca Kazaklar yine Nevruz kutlamaları esnasında kil kapları duvarlara ya da çeşitli eşyalara vurarak parçalarlar.¹¹⁷

Kırgızlar ise Nevruz günü evde bulunan ve önceden çeşitli kaplara doldurulmuş bütün suları dışarı dökerler. İnanişâ göre evde bulunan bütün kötü güçleri suyla beraber dışarı atmış olurlar.¹¹⁸

Kazaklar da görülen Nevruz da kil kaplar kırma geleneği Türkistan Türklerinde de vardır. Onlar da bunu yapmakla hem geçen yılın hastalık ve talihsizliklerinden sıyrıldıklarına, hem de gelecek yıla iyi hazırlandıklarına inanırlar.¹¹⁹

Türkmenistan’da ise, Nevruz gecelerinde genellikle genç kızlar, “boncukattı” oyunu ile gönül sıkıntılarını dile getirirler. Sevdiği genç ile buluşmayı arzulayan her kız ortaya konulan su dolu bir tabağa hoşuna giden bir boncuğu atar ve böylece şansını dener ya da talihini yoklar. Tabaktan çıkarılan boncuk kiminse, okunan bent de ona aittir. Türkmenler arasında bu oyuna “çuvalgız” veya “gaytarma” da denir. Gençler birbirlerine iletemedikleri gönül arzuslarını da bu oyun yardımıyla dile getirirler.¹²⁰

¹¹⁵ Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevrûz, s.98,99.

¹¹⁶ İbrayev, “Kazak Folklorunda Nevruz”, s.16.

¹¹⁷ Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevrûz, s.70.

¹¹⁸ Cumakunova, “Nooruz Bayramı: Doğa İle İnsanın Bütünlüğünün Simgesi”,s.231.

¹¹⁹ Gönüllü, “Türk Halk İnançlarında Nevruz Motifi”, s.12.

¹²⁰ Kazakbay Annakılıçev, “Bağımsız Türkmenistan’da Nevruz Bayramı”, (Aktaran: Güçmurat Sultanmurat), Nevruz ve Renkler, s. 103; Amangül Durduyeva, “Türkmen Moncugattıları”, Bilig, Bahar 1996, S.1, s.82, 83; Durduyeva, “Nevruz Bayramının Türkmen Folklorundaki Yeri ve Özgünlüğü”, s.104, 105; Gurbandurdı Geldiyev, “Türkmen Halk Yaratıcılığında Nevruz”, Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000, s.128;

Eski Yugoslavya’da Ohri bölgesinde yaşayan Türkler arasında da Nevruz kutlamaları sırasında ilginç adetlere rastlanır. Mesela, evlenme yaşına gelmiş kızı olan evlerde evin dış kapısında bir salıncak kurulur ve kız yüzü sokağa gelecek şekilde salıncak da üç defa sallanır. Annesi veya akrabalarından birisi bu sallanma sırasında “kızımız sallanırken dışarı baktığı gibi kısmeti de öyle çıksın” sözünü üç defa tekrarlar. Bu adet genç kızların kısmetlerinin açılması için yapılır. Sallanma işi bittikten sonra kızın annesi bir yumurtayı ıslatarak ateş üzerine koyar, yumurtanın patlaması sırasında çıkaracak sese göre meçhul damat adayının dul veya bekar olacağı tahmin edilir. Bunun bir benzeri de Nevruz gecesi yapılır. Şöyle ki ateşe kuru biber atılarak yakılır. Bu sırada kız annesi “bu biberin yandığı gibi, ergenlerin de yürekleri yansın” temennisinde bulunur. Yine Nevruz günü tanyeri ağarırken bir akrabası tarafından bekar kızın başına bir kabak konur. Kabağın bir kenarı dörtgen biçiminde oyulur. Bu işlem yapılırken, “kabağın açıldığı gibi, kızımızın da kısmeti açılsın” temennisinde bulunulur. Daha sonra kabak hızla kapıdan dışarı atılır. Yine çıkardığı sese göre damat adayının nitelikleri hakkında yorum yapılır.¹²¹ Ohri bölgesinde yaşayan Türkler arasında yaşatılan diğer bir adet de “martinka” adını taşımaktadır. Nevruz dan bir gün önce birisi beyaz-sarı iplikten, diğeri beyaz-kırmızı iplikten martinka denilen iki çeşit bükme hazırlanır. Sarı renkli bükme çocuğun boynuna, kırmızı bükme ise arefe gecesi dışarıda bir gül dalına asılır. Bayram sabahı kırmızı martinka gül dalından alınır. Yerine sarı martinka takılır. Bu adet kötülük timsali sarı rengin kapı dışarı edilmesi, sağlık ve sıhhat timsali kırmızı rengin ev içine alınması anlamına gelir. Çoğu zaman da kırmızı martinkaya eski bir gümüş para takılarak leyleklerin gelişine kadar çocukların boynunda asılı olarak bırakılır. Leyleklerin gelmesi ile bu martinka tekrar gül dalına asılır. Gümüş paraları annelerine iade eden çocuklar bunun yerine başka para alarak yoğurt satın alıp yerler. Yoğurt yenilmesi adeti ile de bütün yıl boyunca çocukların yoğurt gibi saf temiz olmaları temenni edilmiş olur.¹²²

Sonuç olarak, bütün bu adetlerden su ile ilgili olanlar eski Türklerdeki su kültürü¹²³, diğer adetler de genellikle atalar kültürü, taş kültürü, eski Türk Dini ve Şamanlık kültürü ile ilgilidir.¹²⁴ Ayrıca örneklerini verdiğimiz adet ve gelenekler

Gülâlek Nurmammedova, “Moncugatdırlarda ve Atasözlerinde Nevruz”, Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000, s.239.

¹²¹ Sebahat Mahmuti, “Ohri Türkleri Arasındaki Görenekler ve Dolayısıyla Okunan Maniler”, I.Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, (Gelenek-Görenek ve İnançlar), Ankara, 1976, C.IV, s.168.

¹²² Çay, Türk Ergenekon Bayramı Nevrûz, s.114, 115.

¹²³ Suların çoğalmasını sağlayan “Suanaları”nın Nevruz günü sudan çıktıkları şeklinde bir inanış da vardır.(Ali Rıza Yalçın, “Su, Ağaç, Dağ ve Taş”,Türk Folklor Araştırmaları, Ekim 1949, Yıl.1, S.3, s.59.)

¹²⁴ Turan, “Tarihi Kaynaklar Işığında Nevruz’un Menşei Meselesi”, s.95, 97.

sadece adı geçen yerlere has olmayıp, tüm Türk Dünyası'nın ortak malı ve kültürümüzün unsurlarıdır.

KAYNAKLAR

- AĞAR, Habib - Güler, Abdulhamit, "Nevruz Coşkusu", Atatürk İletişim, Nisan 2002, Yıl.1, S.2.
- AKA, İsmail, "Timurlular Devleti", Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, İstanbul, C.9.
- AKÇORA, Ergünöz, "Kazakistan'da Nevruz Bayramı", Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000.
- AKMATALİEV, Amantur, "Kırgız Türklerinde Coşkulu Bir Gün Yeni Gün (Nevruz) Kutlamaları", (Aktaran:M.Sancar Mülazimoğlu), Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Ankara 2000, Yıl.8, S.19.
- AKSAKAL, Ali, "Türk Kültüründe Hıdırellez", Türk Dünyası Tarih Dergisi, Temmuz 1990, Yıl.4, S.43.
- ALANGU, Tahir, "Yozgat'ta Çiğdem Pilavı", Ülkü, Haziran 1947, C.1, S.6.
- ALPARSLAN, İsmet, "Taşlıçayda Koyunun Yüzü ve Kosa Bezeme", Türk Folklor Araştırmaları, Temmuz 1978, S.384.
- ALPASLAN, Hurşit, "Ay Hakkında İnanmalar (Gaziantep'te)", Türk Folklor Araştırmaları, Eylül 1956, Yıl.8, C.4, S.86.
- ALPASLAN, Kâzım, "Nevruz – Toprak Bayramı 21 Mart 1943", Uludağ, S.56-57.
- ALTAYLI, Seyfettin, Azerbaycan Türkçesi Sözlüğü, İstanbul, 1994, C.1.
- ALUS, Sermet Muhtar, "Rüz-u Hızır", Türk Folklor Araştırmaları, Haziran 1951, Yıl.2, C.1, S.23.
- AND, Metin, "Komşu Kültürlerde Dramatik Köylü Oyunları ve Türk Etkisi", Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı 1975, Ankara, 1976.
- ANNAKILIÇEV, Kazakbay, "Bağımsız Türkmenistan'da Nevruz Bayramı", (Aktaran: Güçmurat Sultanmurat), Nevruz ve Renkler.
- ARNAUT, Tudorka, "Gagavuzlar'da İlk Yaz Bayramı", Nevruz, (Derleyen: H.Vedat Demirbaş), Ankara, 1998.
- ASKAROV, Akhmatali, "Özbekistan'da Nevruz Tekrar Halkın Bayramı Oldu", Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri, Ankara, 1995.
- AŞKUN, Vehbi Cem, Sivas Folkloru, C.II, Sivas, 1943.

- Avrasya Dosyası, Türk İşbirliği ve Kalkınma Ajansı (TİKA), Mart 2001, S.140.
- AYDINOĞLU, Gülali, “Kars’ın Pirsak Köyünde Nevruz”, Türk Folklor Araştırmaları, Mayıs 1969, Yıl.20, C.12, S.238.
- AYRAN, Ertuğrul, “Söğüt’te 712 Yıldır Yaşayan Kültür : Yörük Bayramı”, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Ocak 1994, Yıl.2, C.2, S.5.
- AYTAÇ, Pakize, “Nevruz Üzerine Bir Sohbet”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri, Ankara, 1995.
- BAHARLI, Orazpolat Eke, “Eski ve Orta Çağlarda ve Günümüzde Nevruz”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri.
- BALIKÇI, Gülsen, “Azerbaycan Quba’da Nevruzla İlgili Adet ve İnanmalar”, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Ankara 2000, Yıl.8, S.19.
- BAŞBUĞ, Hayri, “Nevruz”, Türk Dünyası Araştırmaları, Şubat 1985, S.34.
- BAYTANREV, B.A., “Nevrûz Yeni Gün Kaynak ve Adetler”, Tarih ve Etnografya Açısından Nevruz, (Çevirenler: Yıldız Pekcan-Sevinç Öztürk), Ankara, 1993.
- BİLEN, Osman, “Mitolojik Bilinç Ürünü Olarak Nevruz”, Kubbealtı Akademi Mecmûası, Ekim 1998, S.135.
- BİNBAŞ, İlker Evrim “Türklerde Nevruz Geleneği”, Avrasya Etüdleri, Yaz 1999, S.15.
- CAFEROĞLU, Ahmet, Türk Kavimleri, Ankara, 1983.
- Cem, Mayıs 2000, Yıl.33, S.101, s.21.
- CİNGÖZ, Meltem – ÇEVİK, Doğan, “Gelse Novruz Aleme”, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Mart 1995, Yıl.3, C.2, S.8.
- CUMAKUNOVA, Gülzura, “Nooruz Bayramı: Doğa İle İnsanın Bütünlüğünün Simgesi”, Nevruz, (Derleyen: H.Vedat Demirbaş), Ankara 1998.
- Çanakkale İl Yıllığı, 1967.
- ÇAY, Abdulhalûk Mehmet, Türk Ergenekon Bayramı Nevrûz, Ankara, 1991.
- ÇETİN, İsmet, “Alacahan’da Nevruz Kutlamaları”, Millî Folklor, Bahar / Yaz 1996, Yıl.8, C.4, S.29/30.
- ÇETİN, İsmet, “Nevruz Kutlamaları ve Oyun”, Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000.
- ÇINAR, Ali Abbas, “Kazak Türklerinde Nevruz”, Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000.

- DAVLETOV, Timur, “Hakas Türklerinde Dinî Bayramlar ve Çılpazı (Yılbaşı)”, Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000.
- DEDE, Abdürrahim, Batı Trakya Türk Folkloru, Ankara, 1978.
- DEMİRHAN, Ayşegül, “Tıp Tarihimizde Nevruziye”, Türk Folklor Araştırmaları, Nisan 1976, Yıl.27, C.16, S.321.
- Denizli İl Yıllığı, Ankara, 1968.
- DEVLET, Nadir, “Altın Ordu”, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, İstanbul, C.9.
- DOĞAN, Levent, “Kırgızistan’da Nevruz”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Mart 2002, S.183.
- DURAN, Remzi, “Türk Süsleme Sanatlarının Ortak Motifi Nevruz Çiçeği”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, İzmir, 1998, S.2.
- DURDUYEVA, Amangül, “Nevruz Bayramının Türkmen Folklorundaki Yeri ve Özgünlüğü”, (Aktaran:Yusuf Akgül), Avrasya Etüdüleri, Yaz/Sonbahar 1998, S.14.
- DURDUYEVA, Amangül, “Türkmen Moncugattıları”, Bilig, Bahar 1996, S.1.
- DÜNDAR, İsa, “Kars’ın Dikme Köyünde Nevruz ve Ayın Ahır”, Türk Folklor Araştırmaları, Şubat 1978, Yıl.29, C.18, S.343.
- Edirne İl Yıllığı 1967, İstanbul, 1968.
- EGİTER, Adli, “Lezginka ve Nevruz”, Hayat Tarih Mecmuası, Şubat 1970, S.1.
- EKREM, Mehmet Ali, “Şamanlığın ve Eski Türk Kültürünün Dobruca’daki Kırım Türkleri Folklorunda İzleri”, I. Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, Ankara, 1976, C.I.
- ERDEM, Halil Kadri, Kütahya Mesireleri Gezmeler, Oyunlar, Türküler, Kütahya, 1937.
- ERKİN, Nuraniye - EKREM, H., “Uygurlar’da Nevruz Kutlamaları”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri.
- ERSOY, Mehmed Akif, Safahat, (Yayına Hazırlayan:Nebil Fazıl Alsan), İstanbul, 1987.
- FEDÂÎ, Harid, “Kemâl’den Seçmeler”, Türk Kültürü Araştırmaları, Ankara, 1993, Yıl.29, S.1-2.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi, Geçmişten Günümüze Halk İnançları İtibariyle Alevilik-Bektaşilik, Ankara, 1994.
- GAFFARÎ, Rıza, “Güney Azerbaycan’da Nevruz”, Bilge, C.7, S.28.

- Gazi Ahmed Muhtar Paşa, Takvîmü's-Sinîn, (Hazırlayanlar: Yücel Dağlı, Hamit Pehlivanlı), Ankara, 1993.
- GAZİMİHAL, Mahmut R., "Eski Türkistan'da Halk Oyunları", Türk Folklor Araştırmaları, Ağustos 1959, Yıl.11, C.6, S.121.
- GELDİYEV, Gurbandurdi, "Türkmen Halk Yaratıcılığında Nevruz", Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000.
- GENÇ, Reşat, "Türk Tarihinde ve Kültüründe Nevruz", Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri, Ankara, 1995.
- GENÇ, Reşat, Türk İnanışları ile Milli Geleneklerinde Renkler ve Sarı Kırmızı Yeşil, Ankara, 1999.
- GÖLPINARLI, Abdülbâkî, "Kızıl-Baş", İslam Ansiklopedisi, Eskişehir, 1997, C.6.
- GÖNÜLLÜ, Ali Rıza, "Türk Halk İnançlarında Nevruz Motifi", Nevruz, (Derleyen: H.Vedat Demirbaş), Ankara 1998.
- GÜLDİKEN, Kadir, "İran Türk Toplumunda Nevruz Kavramı ve Töreni", Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000.
- GÜLDİKEN, Kadir, "Tarihte Nevruz ve Azerbaycan Folklorunda Olduğu Değeri", Azerbaycan, Mart-Nisan 1995, S.302.
- GÜLER, Abdulhamit, "Bahar Bayramı Kimin", Atatürk İletişim, Nisan 2002, Yıl.1, S.2.
- GÜNGÖR, Kemal, "Bir Bahar Töreni:Mantıfar", Ülkü, 16 Mayıs 1942, C.2, S.16.
- GÜNŞEN, Ahmet, "Edirne ve Yöresinde Bahar Bayramı Geleneği ve Nevruz", Erciyes, Mayıs 1995, Yıl.19, S.209.
- GÜREL, Zeki, "Nevruz'u Çocuklara Anlatmak", Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000.
- GÜRSOY, İdris, "Nevruz Bayramımız Olmalı", Zaman, 22.3.2002.
- GÜZEL, Abdurrahman, "XIV-XV.Yüzyıl Edebiyatında Nevruz ve Nevruziyeler", Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri, (Yayına Hzl: Sadık Tural), Ankara, 1995.
- HACİEVA, T.M., "Karaçay-Malkar Türklerinin Eski Folklor Ürünleri", (Çeviren:Adilhan Adiloğlu), Bilig, Yaz 1997, S.6.
- HATEMOĞLU, Hamit, "Kars'ın Selim İlçesi Yenice Köyünde (Noyruz) Bayramı", Millî Folklor, Bahar / Yaz 1996, Yıl.8, C.4, S.29/30.

Hürriyet, 28.03.2002.

HÜSEYİN, Nizamettin, “Uygurlar’da Nevruz”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri.

HÜSEYİNOĞLU, Ali Şamil, “Novruz Bayramında (Han Bezeme)”, Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000.

İBRAHİMPUR, Dilber, “Nevruz Bayramında Kadınların Rolü”, Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000.

İBRAYEV, Şakir, “Kazaklarda Nevruz İle İlgili Gelenekler ve Oyunlar”, ((Aktaran:Dinara Düyseyeva),Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000.

İBRAYEV, Şakir, “Nevruz Bayramının Kazak Türklerinde Kutlanması ve Onun Eski Türk Felsefesiyle Bağlantısı”, Uluslar arası Nevruz Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, TŞOF Plaka Matbaacılık A.Ş; Ankara, 2000.

İDRİSİ, Habib, “Eski İran ve Azerbaycan Eyaletinde Nevruz”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri.

İNDİRALİYEV, İsa, “Nevruz Bayramında Nogay Halk Âdetleri”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri.

İMER, Ali, “Halkalı’da Hıdırellez”, Türk Folklor Araştırmaları, Temmuz 1957, Yıl.8, C.4, S.96.

İSLAMOĞLU, Mahmut, “Kıbrıs’ta Nevruz”, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Mart 1995, Yıl.3, C.2, S.8.

KAFESOĞLU, İbrahim, Türk Milli Kültürü, İstanbul, 1988.

KALAFAT, Yaşar, “Türklerde Bereket Motifi”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Kasım 1997, S.131.

KALAFAT, Yaşar, Kuzey Afganistan Türkleri ve Karşılaştırmalı Halk İnançları, İstanbul, 1994.

KALAY, Emin “Edirne’de Nevruz ve Hıdırellez”, Millî Folklor, Bahar / Yaz 1996, Yıl.8, C.4, S.29 / 30.

KARA, Abdulvahap, “Türk Devlet ve Topluluklarının Ortak Kültürel Bayramı Nevruz’un III.Binyılda İşlevi ve Konumu”, Bilge, Bahar 2001, C.7, S.28.

KARABAĞLI, C., “Nevruz ve Ergenekon”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Mart 1997, S.123.

- KARABORAN, H.Hilmi, “Çemişgezek’te Mevki Adları”, Fırat Havzası II.Folklor ve Etnoğrafya Sempozyumu Bildirileri, Elazığ, 1989.
- KARAMAN, Ramazan, “Türk Kültüründe Nevruz”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Mart 1998, S.135.
- KARAMAN, Ramazan, “Türkiye’de Nevruz Kutlamaları”, Millî Folklor, Yaz 1999, Yıl.11, C.6, S.42.
- KARAMAN, Ramazan, “Uygur Folklorunda Nevruz Kutlamaları”, Millî Folklor, Bahar 2002, Yıl.14, C.7, S.53.
- KAŞGARLI, Mahmut, “Orta Asya Türklerinde Nevruz”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Nisan 1996, S.112.
- KAŞGARLI, Mahmut, “Türk Dünyası’nda Nevruz”, Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, Mart 1999, S.147.
- KAYA, Vahap, “Van’da Köse Oyunu”, Türk Folklor Araştırmaları, Ocak 1970, Yıl.21, C.12, S.246.
- KÂZIMOĞLU, Samir, “Azerbaycan Türklerinde Novruz Bayramı”, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Mart 1995, Yıl.3, C.2, S.8.
- KAZMAZ, Süleyman, “Hukuk Açısından Nevruz, Tabiat Kaynaklarının ve Tabiat Güzelliklerinin Yaşatarak ve Yaşayarak Yararalı Kılıpı Korunması”, Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000.
- KEREYTOV, Ramazan, “Kafkas Nogay Türklerinde Navruz Bayramı”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri.
- KIRHAN, Tuncer, “Nevruz-Ergenekon Bayramı”, Azerbaycan, Mart-Nisan 1995, S.302.
- Kırlareli İl Yıllığı 1967.
- KIRZIOĞLU, Neriman Görgünay, “Eski Türkler’in Ergenekon’dan Çıkış Bayramı / Sultan-Nevruz (21 Mart)”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri.
- KONYALI, İbrahim Hakkı, Söğüt’te Ertuğrul Gazi Türbesi ve İhtifalı, İstanbul, 1959.
- KORKMAZ, Ramazan, “Fırat Havzası Folklorunda Hıdırellez Şenlikleri ve Bu Geleneğin Türk Dünyası İçindeki Yeri”, Belgelerle Türk Tarihi, Şubat 1989, S.48.
- KÖSE, Mürsel, “Kars’ta Kotan”, Türk Folklor Araştırmaları, Ağustos 1963, Yıl.15, C.8, S.169.
- KULİ-ZADE, Cafer, “Nevruz’un Bilimsel Temelleri”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Haziran 1994, Yıl.8, S.90.

- KURNAZ, Cemal, “Hızır (Edebiyat)”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, 1998, C.17.
- KURTBELYALOVA, Niyara, “Navrez, Seni Unutmadık!”, Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000.
- MAHMUTİ, Sebahat, “Ohri Türkleri Arasındaki Görenekler ve Dolayısıyla Okunan Maniler”, I.Uluslar arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, (Gelenek-Görenek ve İnançlar), Ankara, 1976, C.IV.
- MAKAS, Zeynelabidin, Türk Millî Kültüründe Nevruz, İstanbul, 1987.
- MALCIOĞLU, Rahmiye, “Bursa’da Hıdrellez”, Türk Folklor Araştırmaları, Şubat 1968, Yıl.18, C.11, S.222.
- Milliyet, 22.3.2002.
- NADAS, Muhlis, “Türk Dünyasının Millî Bayramı Nevruz”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Mart 1995, S.99.
- NASRATTINOĞLU, İrfan Ünver, “Afyonkarahisar’da Nevruz Kutlamaları”, Uluslar arası Nevruz Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, TŞOF Plaka Matbaacılık A.Ş; Ankara, 2000.
- NEBİYEV, Azad, “Azerbaycan’da Nevruz, Nevruz Adetleri ve Nevruz Sofrası”, (Aktaran: Lerzan Yağcı), Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Mart 1995, Yıl.3, C.2, S.8.
- NEBİYEV, Bekir, “Nevruz Bayramı Hakkında Etüdler”, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Mart 1995, Yıl.3, C.2, S.8.
- Nevruz Ulusun Ulu Günü, “Özbekistan’da Nevruz”, (Aktaran: Ahmet Abatoğlu), Ankara, 1993.
- Nevruz ve Renkler, (Yayına Hazırlayanlar: Sadık Tural – Elmas Kılıç), Ankara, 1996.
- NURMEMMEDOVA, Gülâlek, “Moncugatdılarda ve Atasözlerinde Nevruz”, Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000.
- OĞAN, Sinan, “Türklerde Yeni Yıl Nevruz Bayramı ve Törenleri”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Mart 1973, Yıl.7, S.75.
- ONK, Nizamettin, “Aras Boyu Örf ve Adetleri: Nevruz Bayramı”, Türk Kültürü, Eylül 1972, Yıl.10, S.119.
- ORTA, Nedim, “Değirmen (Germiyan) Köyünde Hıdrellez”, Türk Folklor Araştırmaları, Mayıs 1960, Yıl.11, C.6,S.130.
- OSMANOĞLU, Ayşe, Babam Abdülhamid, İstanbul, (tarih yok), Güven Yayınevi.

- ÖNAL, Mehmet Naci, “Dobrucadaki Tatar Türklerinde Nevruz Geleneği”, Bilig, Kış 1999, S.8.
- ÖZARSLAN, Metin, “Anadolu’da Nevruz Kutlamalarında Hazırlanan Yemekler Üzerine”, Folklor / Edebiyat, 2000/1, C.6, S.21.
- ÖZÇELİK, Bedri, “Türk Edebiyatında Nevruz”, Bilge, Bahar (Nevruz), Ankara, 2000, S.24.
- ÖZDEMİR, Aşur, “Büyük Kazak Şairi Mağjan Jumabay”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum 1996, S.4.
- ÖZEN, Kutlu, “Sivas Yöresinde Baharı Karşılama Törenleri Bahar Bayramı”, Uluslar arası Nevruz Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları, TŞOF Plaka Matbaacılık A.Ş; Ankara, 2000.
- ÖZKAN, İsa, “Tatar ve Uygur Türklerinde Nevruz Bayramında Şiir Söyleme Geleneği”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri.
- ÖZKAN, İsa, “Türk Boylarının Edebiyat ve Folklorunda Nevruz Şenlikleri”, Bilge, 1995, Yeni Gün (Özel Sayı).
- ÖZMEN, Ahmet “Kars Yöresinde Nevruz Bayramı”, Nevruz, (Derleyen: H.Vedat Demirbaş), Ankara, 1998.
- ÖZÖNDER, Hasan, “Mesir Macununun Tarihçesi”, Hayat Tarih Mecmuası, Mayıs 1970, S.4.
- ÖZYETKİN, A.Melek, “Türk Ad Bilimine Malzemeler: Kitâbu’l-İdrâk li Lisani’l-Etrak’ta Kişi Adları”, Bilig, Güz 2001, S.19.
- R. LEVY, “Nevrûz, Navruz”, İslam Ansiklopedisi, Eskişehir, 1997, C.9.
- RAHMAN, Abdulkirim, “Tarihten Günümüze Doğu Türkistan’da Nevruz Kutlamaları”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri.
- RAHMAN, Abdulkirim, “Tarihten Günümüze Doğu Türkistan’da Nevruz Kutlamaları”, (Aktaran:E.Emet, A.Çelikbay), Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Mart 1995, Yıl.3, C.2, S.8.
- RAYMAN, Hayrettin, “Nevruz ve Türk Kültüründe Renkler”, Millî Folklor, Bahar 2002, Yıl.14, C.7, S.53.
- REHNİMUN, Şehram, “Güney Azerbaycan’da Yıl Bayramının Gelenek ve Görenekleri”, Türk Dünyasında Nevruz Üçüncü Uluslar arası Bilgi Şöleni Bildirileri, Ankara, 2000.
- RESULZADE, Mehmet Emin, “Nevruz Bayramı”, Azerbaycan, Mart-Nisan 1995, S.302.

- SANTUR, Alparslan, “Türk Dünyasında Nevruz Şöleni Düzenleniyor”, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Mart 1995, Yıl..3, C.2, S.8.
- SARI, Nil, “Merkez Efendi’nin Tıp Tarihimizdeki Yeri”, Merkez Efendi Sempozyumu (Bildirileri), Manisa, 1988.
- SARIYEV , Ata, “Nevruz Gelse Aleme”, Avrasya Etüdüleri, Sonbahar/Kış 1999, S.16.
- SEZEN, Lütfi, “İlkyaz Bayramları (Nevruz-Hidrellez)”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Erzurum 1999, S.12.
- Sivas İl Yıllığı 1967.
- SOLMAZ, Mine, “Çiğdem Pilavının Ritüel Niteliği”, Millî Folklor, Bahar 1997, Yıl.9, C.5, S.33.
- SÖYLEMEZDİ, Minaveddin, “Gümrülülerin Nevruz da Sulaşma Geleneği”, Milli Folklor, Bahar 1998, Yıl. 10, C.5, S.37.
- SÜLEYMANOV, Ahmet, “Başkurt Halkının Milli Bayramlar Sisteminde Nevruz”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri.
- ŞAHİSLAM, İsmail, “Taşkent Mahallinde Nevruz Bayramının Kutlanması”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri.
- ŞAMANOV, İbrahim, “Kafkasyalı Karaçay-Malkar Türkleri’nin Halk Takviminde Yeni Yıl Nevruz”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri.
- Şemseddin Sami, Kamûs-ı Türkî, İstanbul, 1902.
- T.C.Kültür Bakanlığı İnternet Sitesi (www.kultur.gov.tr.)
- TACEMEN, Ahmet, “Bulgaristan Türkleri İnançlarında İlk Yaz Gündönümü”, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Eylül 1993, Yıl.1, C.1, S.4.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, 19 uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul, 1985.
- TANRIDAĞLI, Ferhat Kurban, “Uygur Türklerinde Nevruz Bayramı Kutlamaları”, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Mart 1995, Yıl.3, C.2, S.8.
- TAVKUL, Ufuk, Kafkasya Dağlılarında Hayat ve Kültür (Karaçay-Malkar Türklerinde Sosyo-Ekonomik Yapı ve Değişme Üzerine Bir İnceleme), İstanbul, 1993.
- TEPEKAYA, Muzaffer, “Nevruz ve Osmanlı’da Yaşatıldığına Dair”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, İzmir, 2000, S.4.

- TEZCAN, Mahmut, “Türk Millî Kültüründe Bahar Bayramları Olarak Nevruz ve Hıdırellez”, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Mart 1995, Yıl.3, C.2, S.8.
- TOGAN, Zeki Velidî, Bugünkü Türkili Türkistan ve Yakın Tarihi, İstanbul, 1981.
- TOGAN, Zeki Velidî, Umumî Türk Tarihi’ne Giriş, İstanbul, 1981.
- TOPSAKAL, İlyas, “Kazak İli Navruzı Nasıl Karşılır?”, Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, Nisan 2001.
- TURAL, Sadık “İnsan, Nevruz Bilgi Üzerine Birkaç Söz”, Nevruz, (Derleyen: H.Vedat Demirbaş), Ankara, 1998.
- TURAN, Ahmet, “Nevruz Bayramı ve Kültürümüzdeki Yeri”, Millî Folklor, Ankara, 2000, Yıl.12, C.6, S.45.
- TURAN, Ahmet, “Nevruz Bayramı ve Ergenekon”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Mart 1991, Yıl.5, C.9, S.51.
- TURAN, Ahmet, Türk Kültürü Araştırmaları Doğu ve Güneydoğu Anadolu I , Ankara, 1991.
- TURAN, Mustafa, “Tarihi Kaynaklar Işığında Nevruz’un Menşei Meselesi”, Millî Folklor, Bahar 1998, Yıl.10, C.5, S.37.
- TURAN, Osman, “Bayram”, İslam Ansiklopedisi, Eskişehir, 1997, C.2.
- TUSER, Hulûsi, “Manisa’da Mesir Bayramı”, Türk Folklor Araştırmaları, Mart 1960, Yıl.11, C.6, S.128.
- TÜRKDOĞAN, Orhan, Etnik Sosyoloji, İstanbul, 1998.
- TÜTÜNCÜ, Zekiye, “Bolu İlinde Bayramlar, Anma Günleri, Festivaller”, II.Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri, Ankara, 2000.
- UÇKUN, Ergeş, “Nevruz Bayramınız Kutlu Olsun”, Erciyes, Mayıs 1995, Yıl.19, S.209.
- USLU, Mustafa, “Türk Kültüründe Nevruz Motifi”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, Nisan 1987, Yıl.1, S.4.
- USLU, Mustafa, “Türk Kültüründe Nevruz”, Türk Yurdu, Mart 1993, C.13, S.67.
- USLU,, Mustafa, “Yozgat’ta Nevruz Geleneği”, Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, Nisan 2000, S.160.
- UZUNDERE, Ali Eşref, “Nevruz ve Ergenekon Kültürü”, Azerbaycan, Mart-Nisan 2000, S.332.

- ÜÇER, Müjgân ,“Sivas’ta Mevsimlik Bayram ve Özel Günler:Sultan Navruz, Eğrilce ve Sıçancık”, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Mart 1995, Yıl.3, C.2, S.8.
- ÜLKÜTAŞIR, M.Şakir,“Çeşitli Halk Gelenek ve İnançları Üzerine Küçük Araştırmalar”, Türk Folkloru Araştırmaları Yıllığı 1976, Ankara, 1977.
- ÜLKÜTAŞIR, M.Şakir, “Osmanlı Türklerinin İlk Hareket ve Kuvvet Noktası Olan Belde: Söğüt”, Türk Kültürü, Aralık 1964, Yıl.3, S.26.
- VARLIK, Mustafa Çetin, “Anadolu Beylikleri”, Doğuştan Günümüze Büyük İslam Tarihi, İstanbul, C.10.
- YANBEY, Mahmut Kemal, “Türk Takvimi Hakkında”, Türk Folklor Araştırmaları, Mart 1951, Yıl.2, C.1, S.20.
- YARDIMCI, İlhan, “Türkler’de Milli Folklor Açısından Bayramlar”, Türk Dünyası Tarih ve Kültür Dergisi, Aralık 2000, S.168.
- YEDEKÇİOĞLU, Kâzım, “Kayseri Folklorunda Ateş Kültü”, Erciyes Yöresi 1.Folklor, Halk Edebiyatı ve Etnografya Sempozyumu Bildirileri, Kayseri, 1991.
- YETİŞEN, Rıza, “Naldöken Tahtacıları Nevruz ve Hıdırellez IV”, Türk Folklor Araştırmaları, Haziran 1951, Yıl.2, C.1, S.23.
- YILDIRIM, Dursun, “Türkler’in Yılbaşı Özgürlük Günü Bayramı”, Millî Folklor, Ankara, Kış 1997, Yıl.9, C.5, S.36.
- YILDIRIM, Dursun, “Türklerin Yılbaşı-Özgürlük Günü Bayramı”, Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, (Güz), Ankara, 1997.S.4.
- YILMAZ, Abdurrahman, Tahtacılar da Gelenekler, Ankara, 1948.
- YOLOĞLU, Güllü, “Türk Dünyasında Nevruz”, Bilge, C.7, S.28.
- YUND, Kerim, “Silifkenin Kültür İklimi”, Türk Folklor Araştırmaları, Haziran 1962, Yıl.13, C.7, S.155.
- YUND, Kerim, “Türkiye’de Hıdırellez”, Türk Folklor Araştırmaları, Mayıs 1960, Yıl.11, C.6, S.130.
- YUVALI, Abdulkadir “Nevruz Bayramı ve Çarşamba Günleri”, Türk Kültüründe Nevruz Uluslar arası Bilgi Şöleni (Sempozyumu) Bildirileri.
- ZEYNEŞ, İsmail, “Kazaklarda Nevruz Bayramı”, Anayurttan Atayurda Türk Dünyası, Mart 1995, Yıl.3, C.2, S.8.